

Rozdział III. Archiwalia izb przemysłowo-handlowych na Ziemiach Odzyskanych

Wstęp

W niniejszym rozdziale przedstawiono materiały instytucji samorządu gospodarczego, szczególnie izb przemysłowo-handlowych, zgromadzone w polskich archiwach. Zakres terytorialny opisywanego zagadnienia ograniczony został do archiwów znajdujących się w największych ośrodkach na Ziemiach Odzyskanych. Ponadto z racji dostępności materiałów szczególnie dużo uwagi poświęcono opolskiej Ekspozyturze Izby Przemysłowo-Handlowej w Katowicach. W rozdziale, oprócz wspomnianej powyżej Ekspozytury, omówione zostaną archiwalia dotyczące:

1. Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie - Ekspozytura w Olsztynie,
2. Izby Przemysłowo-Handlowej w Szczecinie,
3. Izby Przemysłowo-Handlowej we Wrocławiu.

Na wstępie warto wyjaśnić termin Ziemie Odzyskane, zawarty zarówno w temacie rozdziału, jak i używany w treści tekstu. Ziemie Odzyskane to teren, który składa się z krain historycznych związanych w różnych okresach dziejowych z Polską i Niemcami. Można upraszczając stwierdzić, że stanowią one integralną część historii polskich ziem zachodnich i jednocześnie niemieckich ziem wschodnich. Ziemie Zachodnie rozciągają się na wschód od Odry i Nysy Łużyckiej na terenie Śląska, Ziemi Kłodzkiej, Ziemi Lubuskiej i Pomorza Zachodniego. Największym miastem Ziem Odzyskanych jest Wrocław. Wśród mniejszych ośrodków należy wskazać Zabrze, Opole, Zieloną Górę, Gliwice, Wałbrzych i Szczecin. Natomiast Ziemie Północne, czyli rejon Warmii i Mazur, to część przedwojennej prowincji niemieckiej – Prusy Wschodnie. Największe ośrodki miejskie przyznane Polsce to Olsztyn i Elbląg. Całość Ziem Odzyskanych obejmuje powierzchnie ok. 102.000 km², czyli ponad jedną czwartą II Rzeczypospolitej lub też jedną trzecią obecnego terytorium Polski^[1]. Warto również w tym miejscu wyjaśnić pojawiające się kontrowersje wokół terminu Ziemie Odzyskane. Szczególne nasilenie nowej interpretacji pewnych faktów wystąpiło po 1989 roku. Wówczas to w prasie niemal powszechnie ujmowano to określenie w cudzysłów bądź pisano tzw. Ziemie Odzyskane. Tym samym jak słusznie zauważył Jerzy Jasiński starano się zakwestionować słuszność tego sformułowania lub nadać mu ironiczne, lekceważące znaczenie^[2]. Wspomnianą powyżej pisownię stosowali przede wszystkim w swoich tekstach dziennikarze „Gazety Wyborczej” a także „Rzeczypospolitej” oraz „Tygodnika Powszechnego”^[3]. Ten sposób zapisu pojawił

się również w publikacjach książkowych, a środowisko naukowe podzieliło się na grupę autorów, którzy powtarzali nowy termin zaczerpnięty z opiniotwórczych mediów (m.in. m.in. J.M. Piskorski, W. Borodziej, H. Szczegóła, G. Strauchold, J. Borkowicz), oraz grono złożone głównie z historyków, którzy okazali się odporni na nowe trendy i używali starej terminologii (B. Domagała, T. Baryła, K. Grünberg, A. Paczkowski, Z. Mazur, A. Sakson, J. Sikorski, J. Szydłowska)^[4]. Kwestionowanie opisywanego pojęcia budzi tym większe zdziwienie, gdy zestawia się je z innymi terminami administracyjnymi i pojęciami tworzonymi w latach minionych w różnych uwarunkowaniach politycznych. Takie terminy jak Księstwo Warszawskie, Królestwo Kongresowe, czy Wielkie Księstwo Poznańskie zostały powszechnie zaakceptowane i nie dodaje się do nich określenia „tak zwane” lub zapisuje z cudzysłowem. Podobnie hitlerowskie nazwy, jak Generalne Gubernatorstwo (Generalna Gubernia), czy rejencja ciechanowska nie są źródłem kontrowersji i zarówno historycy, jak i publicyści nie odzegnują się od nich. Zatem poprzez analogie dla podanych przykładów wypada się zgodzić z opinią, iż stosowanie pojęcia Ziemie Odzyskane, niezależnie od jego ścisłości historycznej nie powinno być z powyższych powodów kwestionowane. Tym bardziej, że jak wskazuje tradycja polskiej historiografii nazwy oficjalne, a taką było pojęcie Ziemie Odzyskane (1945 – 1948) nie są z reguły zmieniane^[5]. Wypada także ponownie podzielić pogląd Jerzego Jasińskiego, że należy unikać w dyskursie naukowym dystansowania się od terminu Ziemie Odzyskane, gdyż jeżeli zostanie zakwestionowana sensowność tego terminu, wówczas prowadzić to będzie do stwierdzenia, że były one niepolskie, czyli niemieckie. Tymczasem dzieje tych ziem są znacznie bardziej skomplikowane^[6].

Uwzględniając powyższe w tytule niniejszego rozdziału jak i w samym tekście konsekwentnie używane będzie pojęcie Ziemie Odzyskane.

Archiwum Państwowe w Olsztynie. Akta Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie Ekspozytura w Olsztynie

Zespół akt olsztyńskiej Ekspozytury Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie nie jest zbyt obszerny i liczy 133 j.a. tj. 1 mb uporządkowanych akt z lat 1946 - 1951. Zespół jest opracowany i sporządzony został inwentarz książkowy dla całego zbioru.

Na opisywany zespół składają się materiały wytworzone przez następujące komórki organizacyjne Ekspozytury: Wydział Ogólny, Wydział Planowania i Statystyki, Wydział Szkolnictwa Zawodowego, Wydział Przemysłu, Wydział Handlu.

Wydział Ogólny akta z lat 1946 - 1950 - na pozostałość aktową składają się m.in. protokoły z posiedzeń i konferencji Wydziału Ogólnego Ekspozytury, jak również korespondencja pomiędzy Ekspozyturą, a organizacjami zewnętrznymi i osobami prywatnymi.

Wydział Planowania i Statystyki akta z lat 1947 - 1950 - znajdują się tutaj cenne dla badaczy wykazy zarejestrowanych przedsiębiorstw i sprawozdania zrzeszeń kupieckich. Zachowały się również materiały statystyczne, w których można odnaleźć informacje o działalności handlowej i przemysłowej przedsiębiorstw działających w poszczególnych powiatach podległych olsztyńskiej Ekspozyturze.

Wydział Szkolnictwa Zawodowego akta z lat 1947 - 1949 - znajdują się tu materiały związane z organizacją wydziału, sprawozdania z działalności i korespondencja.

Wydział Przemysłu akta z lat 1946 - 1950 - dokumenty występujące w tym wydziale zawierają plany i sprawozdania dotyczące rozwoju przemysłu w regionie, a także sposobu kredytowania pewnych inwestycji. Znajdują się tam również teksty referatów, w których zawarto między innymi rozważania o rodzaju i potrzebach produkcji przemysłowej.

Wydział Handlu akta z lat 1946 - 1949 - na uwagę zasługują w przypadku tego wydziału materiały dotyczące funkcjonowania zrzeszeń kupieckich, które intensywnie rozwijały się w pierwszych latach powojennych (1945 - 1947). Ponadto znajdują się tam archiwalia związane z pierwszym zjazdem kupiectwa województwa olsztyńskiego, który odbył się w miejscowym teatrze 6 czerwca 1946 roku. Interesującym materiałem wydaje się sprawozdanie (protokół) z tego wydarzenia, w którym opisano jego przebieg wraz z wystąpieniami uczestników. Dokument ten był następnie prawdopodobnie rozsyłany po siostrzanych izbach, gdyż znajduje się również w aktach opolskiej Ekspozytury Izby Przemysłowo-Handlowej w Katowicach zgromadzonych w opolskim Archiwum Państwowym^[7].

W skład opisywanego zbioru, jako suplement wchodzi także preliminarze budżetowe, sprawozdania rachunkowe, na podstawie których możnaby chociaż częściowo odtworzyć politykę finansową olsztyńskiej Ekspozytury. Ponadto zawarto tam akta likwidacyjne Ekspozytury.

Zarys monograficzny Ekspozytury

Ekspozytura Izby Przemysłowo-Handlowej w Olsztynie rozpoczęła swą działalność 1 listopada 1945 roku, jednostką założycielską była Izba

Przemysłowo-Handlowa w Warszawie. Przy tworzeniu Ekspozytury władze Izby warszawskiej wykorzystwały personel przedwojennej wileńskiej Izby Przemysłowo-Handlowej^[8]. Pierwszym dyrektorem Ekspozytury był Adolf Gozdawa-Reutt^[9], aktywnym działaczem przez cały okres jej funkcjonowania był również Janusz Jagusiewicz - pierwszy przewodniczący Komisji Radców Ekspozytury Izby w Olsztynie.

Archiwum Państwowe w Szczecinie. Akta Izby Przemysłowo-Handlowej w Szczecinie

Zespół akt Izby Przemysłowo-Handlowej składa się z 216 j.a. tj. 2,40 mb akt z lat 1945 - 1951 i według inwentarza stanowi to jedynie 16 % całości akt wytworzonych w trakcie funkcjonowania Izby Przemysłowo-Handlowej w Szczecinie. W skład zespołu wchodzi materiały wytworzone przez Prezydium Izby, Sekretariatu Dyrektora, Wydziału Ogólnego, Wydziału Przemysłowego, Wydziału Żeglugi i Handlu Zagranicznego, Wydziału Handlowego, Wydziału Finansowo-Gospodarczego oraz Wydziału Szkolnictwa Zawodowego. Dla zespołu został opracowany inwentarz książkowy ze wstępem Mieczysława Stelmacha, który wraz z kwerendą internetową stanowił podstawę niniejszego opracowania.

Prezydium Izby Przemysłowo-Handlowej akta z lat 1946 - 1950 – znajdują się tutaj księgi zawierające protokoły zebrań plenarnych i Prezydium Izby. Materiały w nich zawarte dotyczą organizacji i działalności tej instytucji.

Sekretariat Dyrektora akta z lat 1945-1950 – w skład opisywanego zbioru wchodzi akta dotyczące przede wszystkim kwestii organizacyjnych i sprawozdawczych Izby. Do najistotniejszych materiałów związanych z organizacją Izby należą projekty statutu oraz jego ostateczna i zatwierdzona wersja, a także regulaminy, przepisy organizacyjne, wykazy sekcji i komisji.

Kolejną grupę znaczących akt stanowią, niestety niekompletne, sprawozdania z działalności Izby. Pomimo wspomnianych ubytków pozostałe dokumenty pozwalają na w miarę szczegółowe odtworzenie funkcjonowania Izby. W aktach Sekretariatu gromadzono również materiały sprawozdawcze i protokoły posiedzeń międzyizbowych ciał kolegialnych, jak na przykład Międzyizbowej Komisji Ziem Odzyskanych, czy Międzyizbowej Komisji Gospodarczej. Znajdują się tam również dokumenty Sądu Honorowego^[10].

Wydział Ogólny akta z lat 1946 - 1950 – spuściznę archiwalną tego wydziału tworzą materiały wytworzone przez referaty: ewidencyjny, statystyczny, personalny oraz prawny.

W grupie akt stanowiących pozostałość referatu ewidencyjnego znalazły się dokumenty związane z organizacją Izby, przeprowadzanymi przez nią kontrolami oraz działalnością o charakterze społecznym i filantropijnym, jak na przykład zbiórki pieniężne (między innymi na Polski Czerwony Krzyż i odbudowę stolicy) oraz wspieranie akcji osiedleńczej szczególnie istotnej na terenie Ziemi Odzyskanych.

Natomiast wśród materiałów referatu statystycznego zachowały się akta dotyczące przedsiębiorstw, skali zatrudnienia w maklerstwie i cumownictwie oraz ogólne zestawienia Gdańskiego Urzędu Morskiego z obrotów towarowych, ruchu statków i pasażerów. W kolejnej części akt znalazły się dokumenty personalne radców Izby oraz zestawienia pracowników Izby szczecińskiej i ekspozytury. W materiałach referatu prawnego zachowały się akta, gdzie omówiona jest jego organizacja a także zbiór okólników i przepisów stanowiących podstawę prawną funkcjonowania referatu socjalnego oraz podatkowego.

Wydział Przemysłowy akta z lat 1946 - 1950 – cenne wydają się materiały, w których zawarto ocenę stanu przemysłu na terenie Pomorza Zachodniego (między innymi protokół z posiedzenia Międzyizbowej Komisji Polityki Gospodarczej w Warszawie). Zostały w nich omówione zniszczenia wojenne i struktura odbudowującego się przemysłu.

Istotną grupę akt stanowią materiały, w których zawarte są informacje o rejestracji zakładów przemysłowych, spółek i stowarzyszeń przemysłowo-budowlanych. Znajdują się w nich między innymi dane o wielkości zakładu, zatrudnionych pracownikach, charakterze i wielkości produkcji, w tym wartościowe sprawozdania Zrzeszenia Prywatnego Przemysłu i Prywatnego Zrzeszenia Przemysłu Młynarskiego, Fermentacyjnego, Drzewnego, Metalowego, Spożywczego. Ciekawym elementem akt opisywanego wydziału są również dokumenty dotyczące przygotowań i koncepcji ekspozycji Izby na Wystawę Ziemi Odzyskanych we Wrocławiu.

Wydział Żeglugi i Handlu Zagranicznego akta z lat 1946 - 1950 – wytworzone przez ten wydział i zachowane akta dotyczą przede wszystkim statystyki związanej z maklerstwem i spedycją morską poszczególnych firm, klarowaniem i czarterowaniem statków w portach: Szczecin, Ustka, Darłowo, Kołobrzeg, w tym wykazy pracowników firm maklerskich i spedytorskich w Szczecinie. Cennym materiałem są również dokumenty, funkcjonującego w ramach opisywanego wydziału, referatu rzeczoznawców, szczególnie akta personalne. Znajdują się tam również szczerkowe dokumenty dotyczące komunikacji, turystyki i rybołówstwa. Zachowały się także akta dotyczące funkcjonowania w 1947 roku Biura Odbudowy Portu w Szczecinie.

Wydział Handlowy akta z lat 1948 - 1949 – materiały z tego wydziału zachowały się w postaci szczątkowej. Wśród dokumentów znajdują się tam informacje dotyczące organizacji central handlowych, przedsiębiorstw handlowych oraz spraw podatkowych między innymi ankiety w sprawach obciążeń podatkowych, notowania cen maksymalnych oraz sprawozdanie z działalności Izby i Wojewódzkiej Komisji Cen za 1947 rok.

Wydział Finansowo-Gospodarczy akta z lat 1946 - 1950 – na pozostałość aktową składają się tutaj budżety, preliminarze również Ekspozytury w Słupsku, sprawozdania budżetowo-kasowe oraz bilanse. Zachowana dokumentacja pozwala na dość szczegółowe odtworzenie finansowej działalności Izby Przemysłowo-Handlowej.

Wydział Kształcenia Zawodowego akta z lat 1948 - 1949 – zachowały się akta związane z funkcjonowaniem i organizacją wydziału a także protokoły rad kursów oraz protokoły komisji egzaminacyjnych.

Ekspozytura w Słupsku akta z lat 1945 - 1950 – materiał dotyczący organizacji i działalności Ekspozytury, który zachował się, jest stosunkowo rozległy. W jego skład wchodzi sprawozdania z działalności, preliminarze budżetowe, wycinki prasowe, wykazy przedsiębiorstw podległych Ekspozyturze, sprawozdania statystyczne dotyczące działalności handlowej, usługowej i przemysłowej przedsiębiorstw w poszczególnych powiatach podległych Ekspozyturze. Występują także niezbyt obszerne materiały dotyczące działalności Gimnazjum i Liceum Handlowego dla pracujących, działających pod patronatem Izby.

Zrzeszenie Rzecznawców Izby Przemysłowo-Handlowej oraz Firm Kontrolnych akta z lat 1948 - 1949 – w opisywanym zespole zachowały się: statut Zrzeszenia, protokoły posiedzeń zarządu oraz walnych zebrań Zrzeszenia Rzecznawców, które zawiązali rzeczoznawcy w celu sprawniejszej i pełniejszej kontroli oraz właściwej oceny tworzonych przedsiębiorstw. Zachowany materiał pozwala na w miarę dokładne odtworzenie funkcjonowania tego zrzeszenia.

Likwidator Izby Przemysłowo-Handlowej w Szczecinie i jej Ekspozytury w Słupsku akta z lat 1950 - 1951 – znajdują się tu instrukcje i zarządzenia dotyczące likwidacji Izby Przemysłowo-Handlowej, protokoły zdawczo-odbiorcze akt i majątku Izby Przemysłowo-Handlowej, sprawozdania z działalności oraz preliminarze wydatków związanych z pracą likwidatora.

Wartościowym uzupełnieniem wyżej wymienionych materiałów mogą być archiwalia znajdujące się poza zespołem Izby: mianowicie dwie teczki ze sprawozdaniami zlokalizowano w trakcie kwerendy internetowej w zespole numer 825: "Komitet Wojewódzki PPR w Szczecinie" (sygnatura 916) oraz zespole numer 826: "Komitet Miejski PPR w Szczecinie" (sygnatura 259). Ponadto przyszli badacze szczecińskiej Izby Przemysłowo-Handlowej mogą skorzystać z bogatego (i chyba jedynego w swoim rodzaju) zespołu Wojewódzkiego Zrzeszenia Prywatnego Handlu i Usług w Szczecinie. Chodzi o zespół numer 564, który obejmuje 332 jednostek aktowych z całego okresu socjalizmu w Polsce od 1945 do 1989 roku i w dodatku jest w pełni zinwentaryzowany. Mało które archiwum może się pochwalić podobnym zbiorem.

Cennym materiałem wydają się także zgromadzone archiwalia w bibliotekach cyfrowych, na przykład w Książnicy Pomorskiej im. S. Staszica znaleźć można pod sygnaturą POM II 6 1949 93 afisz Izby z 1949 roku wzywający do rejestracji przedsiębiorstw. Są też i inne druki, na przykład plakat z 1948 roku informujący o rozpoczęciu kursów księgowości I stopnia oraz druk świadectwa ich ukończenia, jak również odezwa o dokonywanie wpłat na sztandar dla Wojewódzkiej Komendy Milicji Obywatelskiej. Co ważne wszystkie są w domenie publicznej i wybrane z nich opublikowano w aneksie.

Zarys monograficzny

Izba Przemysłowo-Handlowa w Szczecinie powstała w oparciu o istniejącą od września 1945 roku. Ekspozyturę Izby Przemysłowo-Handlowej w Gdyni. W rezultacie inicjatywy podjętej przez Karola Zagórskiego, dyrektora Banku Spółek Zarobkowych dotychczasowa delegatura przekształciła się 16 sierpnia 1946 roku. w Izbę Przemysłowo-Handlową w Szczecinie. Na odbytym następnego dnia pierwszym inauguracyjnym posiedzeniu wybrano prezydium i zatwierdzono projekt statutu. W skład pierwszego prezydium weszli: Michał Banachowicz - wiceprezes Sekcji Przemysłowej, Stanisław Cecerko^[11] - wiceprezes Sekcji Handlowej i Konstanty Jacynicz - wiceprezes Sekcji Żeglugowo-Portowej^[12]. Dyrektorem Izby został Jan Zdanowicz, który stworzył również schemat organizacyjny biura Izby. Pierwszym prezesem Izby został Artur Zajder, wybrany na to stanowisko na posiedzeniu plenarnym w dniu 17 października 1948 roku. Wówczas w strukturach Izby działały: zebranie plenarne, Prezydium, Prezes, sekcje, Komisja Rewizyjna, komisje stałe oraz dyrektor Izby. Szczecińskiej Izbie podporządkowana została 1 stycznia 1947 roku Ekspozytura w Słupsku. Powstała ona 15 października 1945 roku, jako słupska część Izby Przemysłowo-Handlowej w Gdyni. Ekspozytura zasięgiem swojego działania obejmowała powiaty: Białogard, Bytów, Człuchów, Koszalin, Miastko, Sławno, Słupsk, Szczecinek i Złotów. Początkowo prowadzona była

przez kierownika, który w lutym 1947 roku otrzymał tytuł II wicedyrektora Izby Przemysłowo-Handlowej w Szczecinie. Szczecińska Izba Przemysłowo-Handlowa zakończyła swą działalność w dniu 1 lipca 1950 roku.

Archiwum Państwowe we Wrocławiu. Izba Przemysłowo - Handlowa we Wrocławiu

Zespół Akt Izby Przemysłowo-Handlowej we Wrocławiu liczy 333 j. a., tj. 6 mb akt z lat 1945 - 1950 i jest największym z opisywanych zbiorów archiwaliów. W skład zespołu wchodzi materiały wytworzone przez Wydział Ogólny, Wydział Budżetowo-Gospodarczy, Wydział Przemysłowy, Wydział Handlowy, Dom Wzorów Ziem Odzyskanych, Wydział Statystyki i Planowania. Zespół został zinwentaryzowany i sporządzono do niego inwentarz książkowy.

Wydział Ogólny akta z lat 1945 - 1950 – zachowały się materiały wytworzone przez dziewięć referatów, które wchodziły w skład Wydziału Ogólnego. Były to referaty: samorządowy, delegatur Izby, organizacji Biura Izby, ogólnej polityki gospodarczej, szkolenia zawodowego, socjalny, mandatowy, prasowy i podatkowy. Wśród materiałów pochodzących od pierwszego z wymienionych referatów znajdują się normatywy określające organizację i funkcjonowanie wrocławskiej Izby Przemysłowo-Handlowej, w tym protokoły zebrań oraz uchwały i zarządzenia władz Izby. Akta będące pozostałością po działalności delegatur, to głównie dokumentacja związana z ekspozyturami wrocławskiej Izby na terenie terenu Dolnego Śląska. Liczba tych delegatur zmieniała się w trakcie funkcjonowania Izby Przemysłowo-Handlowej we Wrocławiu. W opisywanym zbiorze znajduje się głównie korespondencja z kierownictwem delegatur, między innymi instrukcje określające zakres ich zadań, poza tym okólniki przesyłane przez wrocławską Izbę, informujące o istotnych kwestiach związanych z funkcjonowaniem samorządu gospodarczego na Dolnym Śląsku i w całym kraju. Wśród zachowanej spuścizny aktowej referatu ogólnej polityki gospodarczej można odnaleźć dokumenty dotyczące zjazdów Izby, korespondencję przedstawiającą problemy, z którymi borykali się przedsiębiorcy prywatni. Znajdują się tam także wnioski o pomoc Izby w udzieleniu kredytów a także okresowe sprawozdania o sytuacji gospodarczej na Dolnym Śląsku przesyłane następnie do Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie. Część materiałów dotyczy również spraw związanych z popieraniem rozwoju turystyki. Władze Izby Przemysłowo-Handlowej dostrzegały potencjał turystyczny tkwiący w południowej części Dolnego Śląska i podejmowały inicjatywy mające rozwijać ruch uzdrowiskowo-turystyczny. Zachowała się częściowa

dokumentacja prezentująca ten obszar aktywności Izby, który doprowadził między innymi do zorganizowania Związku Popierania Turystyki.

Natomiast wśród materiałów referatu szkolenia zawodowego istotnymi archiwaliami są niewątpliwie dokumenty dotyczące powołania Wyższej Szkoły Handlowej we Wrocławiu (dzisiejszy Uniwersytet Ekonomiczny), której inicjatorami powstania byli pochodzący ze Lwowa profesorowie Uniwersytetu Jana Kazimierza: Kamil Stefko (znany prawnik specjalizujący się w prawie cywilnym) i Władysław Bartyński (prawnik, dyrektor Liceum Spółdzielczego). Pierwotnie zakładano, że inicjatywa powołania szkoły wyjdzie od Izby Przemysłowo-Handlowej we Wrocławiu. Rozwiązanie takie nawiązywałoby do tradycji Akademii Handlu Zagranicznego (AHZ) we Lwowie, która była własnością tamtejszej Izby. Jednakże w związku ze słabą kondycją finansową Izby było to w ówczesnej rzeczywistości nierealne. Natomiast Izba udzieliła wsparcia i włączyła się w tworzenie Komitetu organizacyjnego, a następnie Towarzystwa Popierania Nauk Ekonomiczno-Handlowych. Bez wątpienia duże znaczenie dla wsparcia inicjatywy prof. Stefki miał fakt, że dyrektor wrocławskiej Izby Przemysłowo-Handlowej dr Jan Blum był jego studentem. Dyrektor Blum wielokrotnie indywidualnie i jako członek większych delegacji interweniował w Warszawie oraz aktywnie wspierał otwarcie szkoły.

Wśród akt opisywanego referatu znajdują się również materiały Międzyizbowej Komisji Szkolenia Zawodowego, protokoły posiedzeń i sprawozdania ze zjazdów, w tym programy nauczania dla szkół prowadzonych przez Izbę. Zachowała się częściowo również dokumentacja dotycząca Kupieckiego Instytutu Wiedzy Zawodowej oraz schemat szkół zawodowych na Dolnym Śląsku. Natomiast do pozostałości aktowej referatu socjalnego należą normatywy dotyczące kwestii socjalnych, a także materiały związane z Biurem Pośrednictwa Pracy założonym przez Izbę w celu pomocy pracownikom poszukującym zatrudnienia.

Z pozostałości aktowej referatu mandatowego zachowały się zestawienia składu Sądu Ubezpieczeń Społecznych a także dokumenty Wojewódzkiej Komisji Klasyfikacyjno-Szacunkowej Mienia Nierolniczego, jak też Komisji Osadnictwa.

Kolejną grupę akt stanowią materiały referatu prasowego, na który składają się dokumenty dotyczące prowadzonej przez Izbę akcji informującej przedsiębiorców w samym Wrocławiu, jak i w terenie, o różnych zarządzeniach i postanowieniach władz. W celu lepszej komunikacji pracownicy Izby postanowili wydawać okresowe czasopismo gospodarcze. Był to „Dolnośląski Biuletyn Gospodarczy”, którego okoliczności powstania i funkcjonowania dotyczy również część materiałów zgromadzonych w opisywanym zbiorze. Biuletyn, jako dwutygodnik wychodził od 15 maja 1946 roku a wsparcia finansowego udzieliła m.in. Izba Rzemieślnicza we Wrocławiu i Wojewódzki

Związek Zrzeszeń Kupieckich Dolnego Śląska. Naczelnym redaktorem „Dolnośląskiego Biuletynu Gospodarczego” była Irena Wieczorkówna.

Z kolei na spuściznę referatu podatkowego składają się dokumenty dotyczące opiniowania projektów ustaw oraz umów zawieranych przez Izbę. Istotną część zbioru stanowią materiały związane z ruchomościami pozostawionymi przez Niemców a także remontami budynków Izby we Wrocławiu oraz w siedzibach Ekspozytur w Jeleniej Górze, Świdnicy, Żaganu i Nowej Soli. Izba Przemysłowo-Handlowa od początku funkcjonowania we Wrocławiu nie posiadała odpowiedniego zarówno do swoich potrzeb, jak i stanu technicznego budynku. Dopiero w pierwszych miesiącach 1947 roku przydzielono Izbie gmach uprzednio zajmowany przez „Dom Żołnierza” (ul. Kościuszki 34). Remont Izba przeprowadziła wiosną 1947 roku. Z kolei naprawę zdewastowanego budynku Ekspozytury w Jeleniej Górze, w której przed II wojną światową znajdowała się niemiecka Izba Przemysłowo-Handlowa przeprowadzono - jak wskazują materiały zawarte w zbiorze - przy pomocy jeleniogórskiego Stowarzyszenia Kupców Polskich.

Wydział Budżetowo-Gospodarczy akta z lat 1945 - 1950 – zachowały się tutaj materiały dotyczące organizacji i funkcjonowania wydziału, preliminarze budżetowe, protokoły kontroli przeprowadzonych przez Wydział.

Wydział Przemysłowy akta z lat 1945-1950 – na pozostałość aktową tego wydziału składają się materiały wytworzone przez referaty: kierownictwa prac wydziału, nadzoru nad zrzeszeniami, zaopatrzenia surowcowego, organizacji przemysłu i planowania, rejestracji przemysłowej, informacji przemysłowo-gospodarczej, rzeczoznawców przemysłowych, kredytów i inwestycji, targów i wystaw. W skład grupy akt pierwszego z wymienionych referatów wchodzi głównie zarządzenia i sprawozdania z działalności.

Spuścizna aktowa wytworzona przez referat nadzorujący zrzeszenia składa się ze statutów Zrzeszeń, które Izbie udało się zorganizować od końca 1946 roku. Znajdują się tam dokumentacja dotycząca m.in. zrzeszeń przemysłu młynarskiego, drzewnego, metalowego, chemicznego, papierniczo-przetwórczego, spożywczego, transportowego, budowlanego. Są tam również materiały związane z wykonywaniem przez Izbę zadań nadzorczych nad Zrzeszeniami. Ze zgromadzonych materiałów można wywnioskować, że pierwsze trzy zrzeszenia Izba powołała w 1946 roku a pozostałe rok później. Zrzeszeniem zatrudniającym najwięcej pracowników było zrzeszenie przemysłu budowlanego.

Materiały z kolejnego referatu uzupełniają pozostałość aktową omawianą powyżej, gdyż wśród dokumentów działu surowcowego znajdują się opinie i tzw. rozdzielnik surowców. Izba na wniosek przedsiębiorców

skupionych w zrzeszeniach wystawiała zaświadczenia, na podstawie których składały one, na przykład do Centrali Zbytu Przemysłu Węglowego, prośby o przydział. Z zachowanych archiwaliów można również częściowo wywnioskować, jakich surowców brakowało na rynku, szczególnie w latach 1946 - 1947.

W materiałach referatu rejestracji przemysłowej zachowały się wykazy przedsiębiorstw i zakładów znajdujących się na terenie funkcjonowania poszczególnych starostw. Poza tym znajdują się tutaj wydawane przez Izbę koncesje i kwestionariusze rejestracyjne wraz z prośbami przedsiębiorców o przesyłanie wzorów takich zgłoszeń.

W zbiorze akt wytworzonych przez referat rzeczoznawców przemysłowych znajduje się zachowana ewidencja rzeczoznawców oraz wydawane przez nich dowody fachowości. Znajdują się również prośby do Izby o skierowanie rzeczoznawcy do wyceny maszyn, urządzeń pozostałych w zniszczonych przedsiębiorstwach.

Natomiast spuścizna po działalności referatu kredytów i inwestycji, to głównie sprawozdanie z opinii przedstawianych przez Izbę odnośnie udzielenia kredytu. Zachowana dokumentacja obrazuje również ogromne trudności, jakie napotykali przedsiębiorcy, aby takie wsparcie kredytowe uzyskać. Związane to było przede wszystkim z niemożnością wykazania się zabezpieczeniem (nieuregulowane kwestie własnościowe na Ziemiach Odzyskanych). W tym celu Izba zaproponowała Izbie Rzemieślniczej i Związkowi Zrzeszeń Kupieckich powołanie wspólnej spółdzielczej instytucji pożyczkowej. Ostatecznie w pierwszych miesiącach 1947 roku powołano „Dolnośląski Bank Spółdzielczy dla Handlu, Rzemiosła i Przemysłu” we Wrocławiu, którego prezesem Rady Nadzorczej został dyrektor Izby Jan Blum.

Wśród akt wytworzonych przez referat targów i wystaw znajdują się materiały dotyczące targów zagranicznych, jak i krajowych, tj. dokumentacja zawierająca m.in. zaproszenia przedstawicieli Izby do uczestnictwa w targach lub ich organizacji. Poza tym znajduje się obszerny zbiór dotyczący wspomianej już Wystawy Ziemi Odzyskanych, w której organizacji Izba miała współuczestniczyć. Izba przygotowywała wraz z Izbą Rzemieślniczą tzw. część B wystawy tj. Wystawę Społeczno-Gospodarczą. Znajduje się tutaj liczna korespondencja między współorganizatorami, a oprócz powyżej wymienionych również ze Zrzeszeniem Prywatnego Przemysłu Budowlanego i Instalacyjnego, Zrzeszeniem Prywatnych Wytwórców Materiałów Izolacyjno-Budowlanych, Zrzeszeniem Prywatnego Przemysłu Fermentacyjnego. Ponadto zachowały się: zgłoszenia wystawców, wykaz surowców potrzebnych do zagospodarowania terenu dawnych Międzynarodowych Targów Wrocławskich, dokumentacja

dotycząca budowy wystawy i dokumentacja pawilonów wystawienniczych, cenniki towarów, materiały sprawozdawcze^[13].

Było to, jak wskazują akta opisywanego referatu oraz literatura, duże przedsięwzięcie organizacyjne, o którego skali świadczą pozostające do dzisiaj elementy terenu wystawienniczego Przemysłu Prywatnego i Rzemiosła specjalnie wybudowane na te okazje, które na trwałe wpisały się w krajobraz architektoniczny Wrocławia, jak między innymi pawilon wytwórczości prywatnej, czy też domek pracownika wystawiony przez Zrzeszenie Prywatnych Wytwórców Materiałów Izolacyjno-Budowlanych.

Wydział Handlowy akta z lat 1946 - 1950 – w tym zbiorze akt zachowały się głównie dokumenty dotyczące spraw związanych z handlem wewnętrznym i zagranicznym na terenie podległym Izbie. W pierwszym przypadku jest to spuścizna zawierająca archiwalia prowadzonego przez wrocławską Izbę, szeroko rozumianego doradztwa prawnego, szczególnie w zakresie formalności przy zakładaniu przedsiębiorstw handlowych. Poza tym znajdują się tutaj różnego rodzaju opinie wydawane przez Izbę, na przykład w sprawie poszerzenia przedmiotu działalności przez przedsiębiorstwa lub wydawania koncesji na prowadzenie działalności w danej branży. Poza tym są też dokumenty przedstawiające udział Izby w tzw. walce ze spekulacją i handlem bez licencji uprawianym przez domokrażców. W tej sprawie kierowano pisma do władz miast z prośbą o wsparcie przez odpowiednie organy w przeciwdziałaniu handlowi bez pozwolenia. Znajdują się również archiwalia z lat 1947 - 1949 świadczące o stopniowej likwidacji handlu prywatnego, głównie są to pisma informujące władze Izby o zamknięciu kolejnych przedsiębiorstw i tym samym wnioski o rezygnację ze stanowisk zajmowanych w Izbie.

Natomiast w spuściźnie dotyczącej handlu zagranicznego można znaleźć dokumenty związane z wydawaniem przez Izby opinii w sprawie wniosków o import lub eksport towarów. Poza tym znajdują się tam wykazy norm kwalifikacyjnych dla eksporterów i importerów, którzy chcieli przystąpić do powołanego pod koniec 1945 roku Zrzeszenia Eksporterów i Importerów RP, a także pisma wrocławskiej Izby do organizacji zrzeszonych, np. Stowarzyszenia Kupców, o wskazywanie firm funkcjonujących na danym terenie a zainteresowanych handlem zagranicznym.

Wydział Statystyki i Planowania akta z lat 1945 - 1950 - znajduje się w tym zbiorze dokumentacja wytworzona przez ten wydział w zakresie rejestracji firm oraz notowania cen wybranych artykułów np. spożywczych i przemysłowych na terenie działania Izby. Prowadzone zestawienia

statystyczne były następnie z reguły przesyłane do poszczególnych ministerstw.

Zarys monograficzny

Izba Przemysłowo-Handlowa we Wrocławiu powstała wskutek inicjatywy podjętej na zjeździe izb zorganizowanym w sierpniu 1945 roku w Łodzi. Wówczas to postanowiono przy poparciu Ministerstwa Przemysłu zorganizować Izbę Przemysłowo-Handlową dla Dolnego Śląska, na terenie którego w okresie przedwojennym działało sześć niemieckich Izb (Wrocław, Żagań, Świdnica, Jelenia Góra, Zgorzelec). Zarys organizacyjny Izby Przemysłowo-Handlowej we Wrocławiu wraz z kilkoma ekspozyturami wypracowali pracownicy Izby w Krakowie. Z Krakowa został wydelegowany również dr Jan Blum pierwszy dyrektor i organizator Izby we Wrocławiu. Jan Blum przybył do Wrocławia 16 października i zajął na biuro Izby kilka pokoi w budynku byłej niemieckiej Izby Przemysłowo-Handlowej przy ulicy Krupniczej 15. Następnie wraz z dwoma urzędnikami lwowskiej Izby Przemysłowo-Handlowej Julią Truttino i Marią Laskowską w dniu 26 listopada 1945 roku uruchomił biuro Izby. W powojennych warunkach opanowanie przez nowoutworzone biuro Izby całego terenu Dolnego Śląska, jednego z największych województw Polski było praktycznie niemożliwe. Pragnąc jednak jak najszybciej poznać, ująć w ewidencję i obsługiwać przedsiębiorców w terenie, władze wrocławskiej Izby postanowiły utworzyć ekspozytury terenowe. Pierwsza powstała w ostatnich dniach listopada 1945 roku Ekspozytura w Jeleniej Górze a następnie 1 lutego w Świdnicy, Wałbrzychu, Legnicy. Ekspozytury tworzyli i zostali ich pierwszymi kierownikami Tadeusz Linke (Jelenia Góra), Jerzy Marian Czajkowski (Legnica), Jan Pic de Replonge (Świdnica), Bronisław Wysoczański (Wałbrzych). W następnych miesiącach biuro Izby zostało zasilone kolejnymi osobami z urzędniczym doświadczeniem Stanisławem Laskowskim, Marianem Truttino i Celestynem Galasiewiczem, byłym naczelnikiem Wydziału Samorządu w Urzędzie Wojewódzkim w Nowogrodku i Brześciu, który z czasem został zastępcą Jana Bluma. W styczniu 1948 roku nastąpiła reorganizacja Izby, powołano wówczas prezesa, którym został Roman Jankowski, a jego zastępcą Jarosław Tyszkowski, natomiast dyrektorem mianowano Wiktora Łyszczaka. Z racji specyfiki i wielkości regionu była niewątpliwie Izbą najbardziej prężną i dynamiczną w działaniu spośród opisywanych instytucji powojennego samorządu gospodarczego. Wiele z przedsięwzięć, w które była zaangażowana na trwałe wpisało się w historię Wrocławia i Dolnego Śląska. Przykładem może być Wyższa Szkoła Handlowa (dzisiejszy Uniwersytet Ekonomiczny) i Wystawa Ziem Odzyskanych. Z dniem 1 lipca 1950 roku na podstawie ustawy

o Centralnym Urzędzie Drobnej Wytwórczości Izba Przemysłowo-Handlowa we Wrocławiu przeszła w stan likwidacji.

Archiwum Państwowe w Opolu. Akta Izby Przemysłowo-Handlowej w Katowicach - Ekspozytura w Opolu

Zespół akt opolskiej Ekspozytury Izby Przemysłowo-Handlowej w Katowicach składa się z 17 j. a., tj. 0,4 mb akt z lat 1945 - 1950. Akta zachowały się w około 70 procentach. Nie jest to zespół zbyt rozległy i z pewnymi brakami. Nie przetrwały dane dotyczące struktury organizacyjnej Ekspozytury, co może być szczególnie dotkliwym ubytkiem zwłaszcza dla przyszłych badaczy zajmujących się jej funkcjonowaniem lub dziejami samorządu gospodarczego na Opolszczyźnie. Tym samym nie można przedstawić archiwaliów w sposób przyjęty przy omawianiu wcześniejszych instytucji samorządu gospodarczego na Ziemiach Odzyskanych. Poza tym brakuje pewnej jednolitości w rozkładzie dokumentów i tak na przykład sprawozdania miesięczne kierownika można odnaleźć w trzech różnych teczkach (sygn. 4, sygn. 9, sygn. 12) Do zespołu został opracowany inwentarz kartkowy wraz ze wstępem autorstwa Stefana Czecha. Zespół został całościowo przebadany przez autora podczas kwerendy przeprowadzonej w lipcu 2012 roku.

Akta opisywanego zespołu po likwidacji Ekspozytury w Opolu zostały przejęte przez Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Katowicach. Powróciły do Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Opolu w 1962 roku. Zawartość treściowa akt przedstawia się, jak następuje:

Ewidencja przedsiębiorstw – sygn. 1 akta z lata 1946 - 1947 (t. I), sygn. 2 akta z lat 1948 - 1949 (t. II), sygn. 3 akta wytworzone w 1950 roku (t. III). Na pozostałość aktową tej teczki składają się dokumenty dotyczące rejestracji przedsiębiorstw w Opolu i powiatach podległych Ekspozyturze. W przeważającej mierze jest to korespondencja przedsiębiorców z terenu zwracających się o zarejestrowanie w Izbie lub prośby o przesłanie kart rejestracyjnych. W opisywanym zbiorze znajdują się również wykazy przedsiębiorstw przemysłowych na terenie powiatów, które starostwa przesyłały Ekspozyturze. Cennym materiałem są zestawienia firm i przedsiębiorstw z samego Opola, jak i terenów powiatów (np. zestawienie dla Banku Narodowego oddział w Opolu lub sprawozdanie ze sprzedaży kwestionariuszy dla Izby Przemysłowo-Handlowej w Katowicach).

Interesującą częścią dokumentacji są również prośby firm z całego kraju o wykaz przedsiębiorstw z danej branży funkcjonujących na terenie działalności Ekspozytury. Za sporządzenie i przesłanie takiego spisu

Ekspozytura pobierała opłaty, co - jak się wydaje - było istotnym zasileniem jej szczupłego budżetu.

Organizacja rynku – sygn. 4 akta z lata 1945 - 1946 (t. I), sygn. 5 akta wytworzone w 1947 roku (t. II), sygn. 6 akta z lat 1948 - 1950 (t. III). Najcenniejszym materiałem w tym zbiorze są sprawozdania kwartalne Izby Przemysłowo-Handlowej w Katowicach o sytuacji gospodarczej w przemyśle i handlu głównie z lat 1945 - 1946 i częściowo z 1948 - 1950. Dotyczą one głównie okręgu katowickiej Izby, czyli obszaru województwa śląsko-dąbrowskiego i wchodzących w jego skład dawnych powiatów zawierciańskiego, będzińskiego, miast Sosnowiec, Katowice, Chorzów i Bielsko oraz powiatów lublinieckiego, katowickiego, pszczyńskiego, rybnickiego, bielskiego i cieszyńskiego. Częściowo dotyczy również spraw gospodarczych na Śląsku Opolskim, w powiatach opolskim, kozielskim, kluczborskim, oleskim, strzeleckim, niemodlińskim, nyskim, grodkowskim i prudnickim. W szczegółowych sprawozdaniach przedstawiona jest między innymi kwestia wymiany waluty, która zdaniem autora sprawozdania odbiła się negatywnie na tempie odbudowy życia gospodarczego na opisywanym terenie. Poza tym poruszono kwestie funkcjonowania zakładów związanych z hutnictwem i przemysłem węglowym, chociaż w myśl wytycznych władz komunistycznych była to dziedzina wyłączona spod zainteresowania izb przemysłowo-handlowych, które miały ograniczyć się do reprezentacji jedynie interesów drobnego przemysłu i handlu prywatnego. W sprawozdaniach, szczególnie w pierwszych latach powojennych, poświęcono przemysłowi węglowemu i hutniczemu dużo miejsca, gdyż jak stwierdzano, trudno jest pominąć w okręgu, w którym dominuje przemysł państwowy, całkowicie sytuację w poszczególnych jego gałęziach. Tym bardziej, że zakłady te zatrudniały, jak zauważał autor sprawozdania, poważną ilość pracowników, którzy następnie w znacznym stopniu są klientami prywatnego handlu i częściowo prywatnego przemysłu.

Znaczną część zbioru stanowią dokumenty dotyczące szeroko rozumianej kwestii handlu zagranicznego. Znajduje się tutaj stworzony w Ekspozyturze lub przesłany z katowickiej Izby m. in. wzór ankiety rejestracyjnej dla firm zainteresowanych handlem zagranicznym. Jest to w miarę szczegółowa ankieta, w której oprócz danych kontaktowych pytano o to, czy firma przed 1939 rokiem współpracowała z zagranicą w zakresie importu lub eksportu towarów. Poza tym w ankiecie należało wskazać banki, które takie transakcje finansowały i czy przedsiębiorca korzystał z tzw. pomocy eksportowej (zwrot cła, premie eksportowe, subsydia). Przedsiębiorca w takiej ankiecie pytany był również o rodzaj artykułów, który zamierza eksportować i do jakiego kraju oraz czy posiada towar zmagazynowany.

Należało w tej ankiecie wskazać również znajomość języków zarówno w mowie jak i piśmie. Wypełnienie opisanego formularza było pierwszym krokiem dla firm, które planowały rozpoczęcie handlu z podmiotami zagranicznymi. Formularz ten był rozsyłany, jak wskazują zachowane archiwalia do organizacji w terenie między innymi Stowarzyszenia Kupców Polskich z prośbą o wypełnienie przez firmy zainteresowane handlem zagranicznym.

Wspomniana akcja opolskiej Ekspozytury była odpowiedzią, w świetle zachowanej spuścizny, na inicjatywę powołania przez władze centralne Zrzeszenia Eksporterów i Importerów RP. Powstała organizacja rozesłała do Izb, w tym również opolskiej Ekspozytury, Normy Kwalifikacyjne dla Eksporterów i Importerów. Do podstawowych kryteriów według znajdującego się w tym zbiorze dokumentu należało: solidność i etyka kupiecka kandydata, fachowość oparta na wykształceniu lub pracy w przedsiębiorstwach zajmujących się handlem zagranicznym. Poza tym należało posiadać zasoby kapitałowe, fundusze własne lub legitymować się zdolnościami kredytowymi. Trzeba było również dysponować biurem, składami, środkami transportowymi. W opisywanym dokumencie wskazywano również, że do każdej deklaracji na członka zrzeszenia musi być dołączona opinia terytorialnie właściwej izby przemysłowo-handlowej stwierdzająca, w jakim stopniu dany kandydat odpowiada poszczególnym wymogom.

Z obowiązkiem sporządzenia opinii przez Izbę związane są kolejne dokumenty w omawianym zbiorze dotyczące przedstawienia opolskiej Ekspozyturze dodatkowych danych aby stać się członkiem wzmiankowanego powyżej zrzeszenia. Ekspozytura prosiła przedsiębiorców, którzy zostali wstępnie zakwalifikowani do przyjęcia w poczet członków Ogólnopolskiego Zrzeszenia Eksporterów i Importerów RP w Warszawie o dopełnienie następujących formalności przed wydaniem opinii: przedłożenia potwierdzenia zgłoszenia prowadzenia działalności gospodarczej wystawionego przez właściwą władzę przemysłową; złożenia w biurze Ekspozytury kartę rejestracyjną wykupioną na bieżący rok i jeżeli firma podlegała rejestracji w rejestrze handlowym także aktualny wyciąg z tego rejestru. Firmy handlowe powinny również wykazać się przynależnością do lokalnego stowarzyszenia kupców, względnie innej organizacji wchodzącej w skład Naczelnej Rady Zrzeszeń Kupiectwa Polskiego w Warszawie. Ponadto musiały wpłacić do kasy Izby 1000 zł, jako zaliczki na przyszłe wpisowe i składki.

Kolejną grupą w tym zbiorze są archiwalia z 1946 roku dotyczące przeprowadzenia akcji osiedleńczej z województwa rzeszowskiego na Ziemię Odzyskane. Pierwszym dokumentem z tej grupy akt jest pismo z Izby w Katowicach, w którym wicedyrektor Józef Ziemięcki informował kierownika Ekspozytury, że Ministerstwo Przemysłu wydało polecenie Izbie w Rzeszowie zorganizowania planu akcji osiedleńczej, w której oprócz przesiedlenia kupców

i przemysłowców dokonano również osiedlenia na Ziemiach Odzyskanych pracowników przemysłu i handlu prywatnego. W tym celu Józef Ziemięcki prosił o podanie informacji, czy na terenie funkcjonowania opolskiej Ekspozytury istnieją warunki do osiedlenia kupców, prywatnych przemysłowców oraz pracowników przemysłu i handlu prywatnego. Szczególnie prosił o bardzo dokładne informacje odnośnie miejscowości, obiektów przemysłowych i handlowych, które mogą być objęte i nadają się do uruchomienia, mieszkań i miejsc pracy dla pracowników przemysłu i handlu prywatnego, zaopatrzenia w żywność i artykuły codziennego użytku. Następnymi archiwizacjami z opisywanej grupy są pisma kierownika Ekspozytury do Stowarzyszeń Kupców Polskich w Opolu, Kluczborku, Strzelcach Opolskich, Nysie, Prudniku (Prądniku) i Oleśnie niemal z identycznie sformułowaną prośbą, jaką otrzymał z Izby w Katowicach.

Znajdują się tutaj ponadto te materiały, które w większej grupie zgromadzono w opisywanych poniżej teczkach pod sygn. 9 i sygn. 12, tj. przede wszystkim sprawozdania okresowe kierownika Ekspozytury i listy kandydatów na biegłych podatkowych. Interesującym dokumentem ze wspomnianej grupy jest pismo wyjaśniające genezę tych miesięcznych sprawozdań. Izba w Katowicach informowała kierownika Ekspozytury w piśmie z 30 października 1946 roku, iż Ministerstwo Apropozycji i Handlu zażądało składania mu przez Izbę Urzędującą Związku Izb Przemysłowo-Handlowych miesięcznych sprawozdań o sytuacji w handlu w Polsce oraz uwag o ruchu cen i przyczynach ich wahań. W związku z tym poleceniem Izba w Katowicach prosi kierownika Ekspozytury o nadsyłanie krótkich (do dwóch stron) sprawozdań, które powinny przedstawiać ogólny obraz obrotów w handlu prywatnym z jego ewentualnym spadkiem lub wzrostem obrotów w miesiącu sprawozdawczym wraz z krótkim umotywowaniem przyczyn tego zjawiska. W sprawozdaniu powinny się również znaleźć wyjaśnienia dotyczące ewentualnej zwyżki cen rynkowych wraz z podaniem powodów wzrostu. Znajdują się tutaj również pisma opolskiej Ekspozytury z wykazem marż zysku zaprojektowanego przez Komisję Doradczą Ekspozytury dla handlu detalicznego na Opolszczyźnie. Poza tym w wzmiankowanych pismach przesyłano również projekty marż przesłane przez Stowarzyszenia Kupców z Kluczborka, Niemodlina i Opola. Brak w nich jednak marż zysku dla handlu hurtowego, gdyż jak wyjaśniał kierownik Ekspozytury poza dwiema prywatnymi hurtowniami (Opole, Strzelce) handel hurtowy prowadzą w okręgu spółdzielnie wraz z Państwową Centralą Handlową.

Sprawy cennikowe – sygn. 7 akta z lat 1946 - 1947 (t. I) , sygn. 8 akta z lat 1948 - 1950 (t. II). Znajdują się tutaj archiwalia dotyczące Komisji Cennikowej, a także działających komisji marż, kredytów, wskaźników.

Badano i analizowano, np. wzrost cen na terenie podległym Ekspozyturze, a także przedstawiano raporty o kształtowaniu się cen na terenie powiatów Opolszczyzny. W opisywanym zbiorze można odnaleźć również zestawienia cen na poszczególne towary i prośby kierowane do Izby o ustalenie tychże cen. Starano się również w formie raportów odnotowywać ceny maksymalne na poszczególne towary. Znajdują się również wykazy cen detalicznych i cen hurtowych, np. artykułów spożywczych i powszechnego użytku.

Sprawozdania własne i protokoły zebrań – sygn. 9 akta z lat 1947 - 1950. Z tego działu ważne są okresowe sprawozdania kierownika Ekspozytury składane dyrektorowi Izby Przemysłowo-Handlowej w Katowicach. Są to sprawozdania z działalności Ekspozytury oraz z sytuacji w handlu i przemyśle na Opolszczyźnie. Pozwalają one prześledzić funkcjonowanie Ekspozytury, jej stan osobowy i problemy lokalowe. Przydatne mogą być również do przedstawienia sytuacji w handlu i przemyśle w Opolu i okolicznych powiatach w latach 1947 - 1950. Jednakże, jak wynika z przeprowadzonej kwerendy prawdopodobnie nie wszystkie sprawozdania się zachowały. Pozostałe w zbiorze miesięczne sprawozdania z działalności przedstawiają chociaż namiastkę codziennej pracy tej instytucji samorządu gospodarczego. Przykładowo, według sprawozdania w ostatnim miesiącu 1946 roku Ekspozytura angażowała się w akcję organizowania bezpartyjnej listy kandydatów do Sejmu. Delegaci Izby uczestniczyli również w spotkaniu w Zarządzie Miejskim (sprawa redukcji lokali dancingowych), zebraniu w Katowicach, zebraniu młynarzy w Nysie. W siedzibie Ekspozytury odbyło się również spotkanie Komisji Doradczej, na której omawiano bieżące sprawy gospodarcze. Zorganizowano także z Urzędem Skarbowym zebranie dla kupców, przedsiębiorców i rzemieślników w celu wyjaśnienia rozporządzenia o księgach uproszczonych i podatkowych^[14].

Natomiast kolejne sprawozdanie z pierwszych dwóch miesięcy 1947 roku ukazuje dosyć dużą aktywność kierownika opolskiej placówki, która koncentrowała się wokół współpracy z Okręgowym Urzędem Likwidacyjnym w kwestii dotyczącej wyprzedaży kupiectwu ruchomości i tzw. remanentów poniemieckich z magazynów Akcji Likwidacyjnej. Ponadto kierownika absorbowwała nadal sprawa wyborów do Sejmu a także przygotowania do konferencji Gospodarczej Ziemi Opolskiej i organizowania akcji rejestracji młynów. Odnośnie pierwszej sprawy to Ekspozytura powiadomiła o akcji wszystkie zrzeszenia kupieckie w okręgu i sporządziła wykazy ruchomości przeznaczonych do wyprzedaży oraz przeprowadziła szereg rozmów z zainteresowanymi przedsiębiorcami i przeprowadziła lustrację jednego z magazynów Okręgowego Urzędu Likwidacyjnego. W kwestii wyborów i tworzenia wspólnej listy kandydatów ze środowiska rzemieślniczego,

kupieckiego i drobnego przemysłu to cała praca Ekspozytury została zniweczona, gdyż w końcowym stadium zrezygnowano z tego pomysłu. Decydująca była tu zapewne ogólna sytuacja polityczna w kraju i wzrost represji ze strony władz zmierzające do likwidacji wszelkich inicjatyw niezależnych od tzw. Bloku Demokratycznego. Ponadto kierownik Ekspozytury wziął w okresie sprawozdawczym udział w Zjeździe Zrzeszenia Przetwórstwa Zbożowego w Katowicach, zebraniu Komisji Porozumiewawczej do spraw osadnictwa miejskiego, zebraniu zarządu w Katowicach, zebraniu Powiatowej Komisji Szacunkowej poniemieckich urzędzeń sklepowych w Starostwie w Opolu, zebraniu w opolskim Urzędzie Skarbowym w sprawie ustalenia list kandydatów do Skarbowej Komisji Odwoławczej.

Znaczącymi materiałami są tutaj również okresowe sprawozdania dotyczące sytuacji w handlu na Śląsku Opolskim. W pismach tych kierownik Ekspozytury szczegółowo i wieloaspektowo analizował i przedstawiał sytuację na rynku. Skupiał się głównie na czynnikach ekonomicznych, jak np. wzrost obrotów w branży spożywczej, tekstylnej, kosmetycznej, konfekcyjnej związany z okresem przedświątecznym (grudzień 1946 roku) lub tendencji zwyżkowej cen spowodowanej wzrostem cen zboża i podwyżką artykułów wytwarzanych przez przemysł państwowy. Zauważał w swoich sprawozdaniach również pewne aspekty polityczne wpływające na funkcjonowanie przedsiębiorców, które z czasem staną się stałym elementem powojennej polskiej rzeczywistości. Mianowicie w jednym ze sprawozdań informował Izbę Przemysłowo-Handlową w Katowicach, że władze bezpieczeństwa zajęły cały zapas papieru maszynowego, przebitkowego i drukarskiego znajdujący się opolskich składach papieru i księgarniach.

Ostatnim zachowanym w teczce sprawozdaniem jest raport kierownika Ekspozytury za IV kwartał 1949 roku sporządzony 10 stycznia 1950 roku. Interesującym materiałem są także protokoły z „życia samorządowego”, w tym obszerny protokół ze Zjazdu Izb Przemysłowo-Handlowych odbytego w Poznaniu 11 stycznia 1947 roku wraz z przemówieniem prezesa Mieczysława Hartwiga^[15], a ponadto protokół z posiedzenia Międzyizbowej Komisji do Spraw Ziem Odzyskanych odbytego we Wrocławiu 29 czerwca 1947 roku, czy wspomniany już protokół z obrad zjazdu kupców w Olsztynie.

Znajdują się tam również protokoły z nieregularnych spotkań Komitetu Odbudowy Gmachu Izby w Opolu a także relacja z Konferencji Gospodarczej Prywatnego Przemysłu i Handlu organizowanej przez Ekspozyturę w Opolu 9 lutego 1947 roku. Na konferencji, która odbyła się w jednej z sal opolskiego starostwa wygłoszono następujące referaty: „Izby Przemysłowo-Handlowe, ich rola i zadania” (Tadeusz Siekański, Dyrektor Izby Przemysłowo-Handlowej w Katowicach), „Zagadnienia zagospodarowania Ziem Odzyskanych” (Józef Polikier, adwokat, radca prawny Izby Przemysłowo-Handlowej w Katowicach),

„Działalność zrzeszeń kupieckich na terenie województwa śląsko-dąbrowskiego” (Leon Biliński, Dyrektor Związku Stowarzyszeń Kupców Polskich). Niestety nie zachowały się w badanym zbiorze teksty tych wystąpień.

W skład opisywanego zbioru wchodzi również dokumentacja przesyłana z resortów rządowych m. in. referat mecenasa Józefa Polikiera, wygłoszony 23 kwietnia 1947 roku na posiedzeniu Rady Naukowej przy Ministerstwie Ziem Odzyskanych, projekt rozporządzenia Ministerstwa Przemysłu i Handlu o zmianie listy rzemiosł, okólnik tegoż Ministerstwa z 4 czerwca 1947 roku w sprawie udziału państwowych przedsiębiorstw w Międzynarodowych Targach Gdańskich. Występują także nieliczne materiały dotyczące działalności Koedukacyjnego Gimnazjum i Liceum Handlowego w Opolu działającej pod patronatem Ekspozytury. Znajduje się tam również szczątkowa korespondencja pomiędzy Ekspozyturą a Izbą Przemysłowo-Handlową we Wrocławiu.

Korespondencja z Izbą w Katowicach – sygn. 10 akta z lat 1945 - 1946. Do istotnych archiwaliów znajdujących się w tym zbiorze należy zaliczyć obszerny protokół ze Zjazdu Dyrektorów Izb Przemysłowo-Handlowych w Gdyni, odbytego w dniach 5 i 6 października 1945 roku. W tym spotkaniu wzięli udział prezesi i dyrektorzy Izb Przemysłowo-Handlowych z Warszawy, Łodzi, Katowic, Krakowa, Poznania, Częstochowy, Gdyni oraz przedstawiciel ministerstwa Apropozycji i Handlu oraz Prezesi Związku Zrzeszeń Kupieckich (Tadeusz Marchlewski) i Zrzeszenia Importerów i Eksporterów Miast Portowych (Stanisław Wojtas). Dyskusja podczas obrad koncentrowała się wokół zagadnienia roli izb przemysłowo-handlowych w zakresie osadnictwa na Ziemiach Odzyskanych. Ponadto zajmowano się sprawami handlu zagranicznego, reprivatyzacji przemysłu, organizacji zrzeszeń branżowych, ujednoczeniem opłat izbowych. Przewodniczył obradom Stanisław Waschko^[16] - dyrektor Izby Przemysłowo-Handlowej w Poznaniu a aktywny udział w dyskusji brali Franciszek Pacyński - wicedyrektor Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie, Józef Kawczyński^[17] - dyrektor Izby Przemysłowo-Handlowej w Gdyni, Waclaw Skrzywan^[18] - naczelnik wydziału Statystyki i Katastru Izby Przemysłowo-Handlowej w Krakowie. Duża wartość wzmiankowanego dokumentu przejawia się również w fakcie, iż poszczególni przedstawiciele izb składali krótkie sprawozdania dotyczące organizacji tych instytucji samorządu gospodarczego w pierwszych miesiącach po zakończeniu II wojny światowej^[19].

Kolejnym podobnym, tj. dotyczącym szeroko rozumianego „życia międzyizbowego” dokumentem zawartym w tym zbiorze jest uchwała połączonych Międzyizbowych Komisji Statystycznych i Planowania przyjęta na

spotkaniu odbyłym 20 września 1946 roku w Poznaniu. Postanowiono wówczas, jak stwierdzono na wyraźne żądanie strony rządowej, ujednoczyć sprawozdawczość, tj. szczególnie sprawozdania kwartalne. Ostateczną wersję ujednoliczonego, co do układu tematycznego, jak i zakresu oraz sposobu podawania danych statystycznych sprawozdania miał przygotować Wacław Skrzywan. Opracowany przez Skrzywana wzór sprawozdań miał być następnie jedynym stosowanym przez Izby. Zobowiązano również wszystkie Izby do przesłania w możliwie najkrótszym terminie do Międzyizbowego Referatu Statystycznego wszystkich danych statystycznych dotyczących liczebności i wielkości przedsiębiorstw przemysłowych oraz liczby w nich zatrudnionych. Zobligowano także izby do wysłania wykazu hurtowych i detalicznych przedsiębiorstw handlowych wraz z liczbą zatrudnionych. Ustalono również, że w najbliższym czasie wszystkie izby otrzymają od Izby Urzędującej (Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie) skróconą klasyfikację branżową dla przemysłu i handlu, według której przesyłane są ogólne dane statystyczne do różnych ministerstw.

Poza tym znajdują się tutaj również pisma kierowane przez Izbę Przemysłowo-Handlową w Katowicach do Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie głównie zawierające opinie dotyczące planowanych aktów prawnych, na przykład w sprawie reformy działu IX prawa przemysłowego a także kwestii związanych z ciężką sytuacją finansową pracowników Izby z prośbą o przydzielenie tzw. przydziałów w naturze rekompensujących niskie zarobki.

Kolejną grupę korespondencji stanowią pisma Izby Przemysłowo-Handlowej w Katowicach do różnych resortów rządowych. Wśród nich warto wymienić pismo z 24 kwietnia 1946 roku do Departamentu Podatków i Opłat Ministerstwa Skarbu w sprawie projektu rozporządzenia wykonawczego do dekretu o podatku obrotowym oraz pismo dotyczące ksiąg handlowych. Poza tym zachowały się listy do Ministerstwa Apropowizacji i Handlu zawierające spisy prywatnych przedsiębiorstw przemysłu spożywczego i korespondencja z Ministerstwem Administracji Publicznej w sprawie rozporządzenia o podatkach komunalnych; a także z Ministerstwem Odbudowy dotyczące reglamentacji sprzedaży cementu. Ciekawym dokumentem jest opinia Izby przesłana do Ministerstwa Przemysłu oraz Apropowizacji i Handlu dotycząca projektów rozporządzeń wykonawczych do ustawy z dnia 3 stycznia 1946 roku o zakładaniu nowych przedsiębiorstw i popieraniu prywatnej inicjatywy w przemyśle i handlu^[20], w tym Rozporządzenia Ministrów Przemysłu oraz Apropowizacji i Handlu wydanego ostatecznie 30 października 1946 roku^[21].

Cennym materiałem są tutaj również dokumenty ukazujące aktywność samej opolskiej Ekspozytury Izby w Katowicach. Wśród nich wyróżnić należy ciekawe uwagi Kierownika Delegatury Kazimierza Stefańskiego do projektu

rozporządzenia wykonawczego (rozporządzenie z dnia 11 kwietnia 1946 roku w sprawie trybu postępowania przy przejmowaniu przedsiębiorstw na własność Państwa)^[22] dotyczącego upaństwowienia przemysłu (ustawa z dnia 3 stycznia 1946 roku o przejęciu na własność Państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej)^[23].

Kazimierz Stefański zwracał uwagę na liczne sprzeczności w poszczególnych artykułach projektu z ustawą (m.in. §14 i §30 z art. 3 lit. B ustawy). Akcentował swoje obawy wobec nieuwzględnienia w projekcie funkcjonowania komisji wojewódzkich na terenach Ziemi Odzyskanych, dla których miały być ustanowione odrębne przepisy. Zdaniem Stefańskiego mogło to prowadzić do nadmiernego chaosu i wymagałoby zamieszczania ogłoszeń i zawiadomień w czasopismach urzędowych dotyczących postępowania przewłaszczeniowego na Ziemiach Odzyskanych. Kierownik Ekspozytury słusznie zauważał, że w przygotowywanych aktach prawnych rola izb jest rażąco nikła. Według Stefańskiego izby powinny być reprezentowane w Komisji Głównej działającej przy Centralnym Urzędzie Planowania (§4 ust. 1). Postulował również uczestnictwo przedstawiciela izb w wojewódzkich komisjach na prawach członka stałego biorącego udział w posiedzeniach każdego zespołu. W przypadku niemożności spełnienia tego wniosku sugerował poprawkę w § 37 zmierzającą do umożliwienia przedstawicielowi izby uczestnictwa w postępowaniu wyjaśniającym komisji wojewódzkich, jako czynnikowi równorzędnemu z przedstawicielami Rad Narodowych i Rad Związków Zawodowych. Zwracał również uwagę, że projekt nie przewiduje instytucji kuratora. Zatem w jego odczuciu należałoby oprócz przewidywanego w § 27 ust. 2 zastępstwa przedsiębiorstw spółdzielczych i komunalnych, w przypadku niemożności stawienia się zarządu, przez rady narodowe lub Związek Rewizyjny Spółdzielni, umożliwić takie prawo zastępstwa analogicznie dla izb przemysłowo-handlowych. Powinno to szczególnie dotyczyć sytuacji, kiedy nie ma właściciela lub następcy prawnego.

Stefański poddawał również w wątpliwość sposób zawiadamiania zainteresowanych za pomocą jedynie ogłoszeń w Wojewódzkim Dzienniku Urzędowym lub Biuletynie Ziemi Odzyskanych. Uznał to za niewystarczające i wskazywał na potrzebę uwzględnienia w projekcie zawiadomień indywidualnych. Szczególny niepokój Stefańskiego przy opiniowaniu rozporządzenia wykonawczego wywołał całkowity brak zarówno w projekcie jak i ustawie rozwiązań istotnych dla przedsiębiorców na Ziemiach Odzyskanych. Wskazywał mianowicie na całkowity brak prawnej ochrony interesu tych wszystkich użytkowników przedsiębiorstw ponemieckich, którzy osiedlili się na terenach odzyskanych i objęli na podstawie tzw. przydziału lub umowy dzierżawnej obiekty przemysłowe, jako swoisty ekwiwalent utraconych wskutek przesiedlenia przedsiębiorstw. W większości przypadków

przedsiębiorcy ci własnymi nakładami finansowymi wyremontowali i doprowadzili do uruchomienia tych warsztatów. W sytuacji akcji upaństwowienia są oni całkowicie pozbawieni możliwości obrony swoich praw w postępowaniu przewłaszczeniowym. Stefański postulował zatem uzupełnienie § 19, 27, 71, 76 rozporządzenia w kierunku udzielenia przedsiębiorcom na Ziemiach Odzyskanych uprawnień do obrony swoich praw, jak właścicielom^[24].

Znajduje się tutaj również notatka z konferencji odbytej w Ministerstwie Ziem Odzyskanych 16 listopada 1946 roku w sprawie zobowiązań kupiectwa za remanenty poniemieckie. W naradzie udział wzięli oprócz przedstawicieli Ministerstwa Ziem Odzyskanych i Stowarzyszeń Kupców Polskich, niewyszczególnieni z nazwiska przedstawiciele olsztyńskiej i opolskiej Ekspozytury oraz reprezentanci Izby Przemysłowo-Handlowej w Poznaniu. Delegat ze Śląska Opolskiego zwracał w trakcie dyskusji uwagę na specyfikę regionu, szczególnie duży odsetek kupców wywodzących się z ludności autochtonicznej (ok. 30 % kupców), którym pozostawiono majątek. Przypominał również, że remanenty na opisywanym terenie dotyczą praktycznie tylko drogerii, gdyż apteki, sklepy z artykułami żelaznymi są pod zarządem państwa i powinny być z obliczeń wyeliminowane. Ostatecznym rezultatem konferencji było podjęcie decyzji, iż izby przemysłowo-handlowe i zrzeszenia kupców powinny zorientować się jakie sumy można uzyskać za urządzenia i surowce niemieckie. Ministerstwo zobowiązało przedstawicieli z poszczególnych terenów kraju do przesłania do 23 listopada 1946 roku propozycji wraz ze szczegółowymi wykazami.

W opisywanym zbiorze znajduje się również odpowiedź na podjęte na konferencji w ministerstwie postanowienia. Ekspozytura w Opolu poprzez Izbę Przemysłowo-Handlową w Katowicach przesłała 23 listopada 1946 roku pismo, w którym wskazywała ośrodki, które należałoby wyłączyć spod normalnego trybu ustalania cen za przejęte nieruchomości niemieckie. Zdaniem Izby były to rejony szczególnie mocno zniszczone wskutek działań wojennych, do których zaliczono: Opole, Strzelce Opolskie, Ujazd, Racibórz, Nysa, Głubczyce, Kietrz, Toszek, Pyskowice. Z obliczeń Izby wynikało, że ekwiwalent, który może otrzymać Skarb Państwa z tych miejscowości to ok. 9.470.000 zł przyjmując 10.000 zł za urządzenia sklepowe z 947 sklepów znajdujących się we wskazanych miejscowościach. Przedstawiciele Izby zaznaczali również w piśmie do Departamentu Apropozycji i Handlu Ministerstwa Ziem Odzyskanych, że przyjęli stosunkowo niską wartość urządzeń, gdyż poza Opolem i Raciborzem są to miasta małe, a śródmieścia większości miast, gdzie znajdowały się duże sklepy uległy zniszczeniu. Do pisma dołączono szczegółowy wykaz przedsiębiorstw handlowych znajdujących się we wskazanych miastach z podziałem na spożywczo-tytoniowe, włókienniczo-

odzieżowe, sklepy z artykułami metalowymi i elektrotechnicznymi, artykułami chemicznymi i aptecznymi, materiałami budowlanymi i opałowymi. Poza tym w wykazie zawarto przedsiębiorstwa zajmujące się handlem papierem, książkami, dziełami sztuki i pismami dewocjonalnymi oraz tzw. sklepy z towarami mieszanymi.

Sprawy podatkowe – sygn. 11 akta z lat 1947 - 1950. Zachowana w tym zbiorze spuścizna dotyczy przede wszystkim opinii odnośnie rządowych projektów związanych ze sprawami podatkowymi. Poza tym zawiera dokumenty dotyczące wypełniania przez Ekspozyturę obowiązków ustawowych, na przykład opinie o wysokości dopuszczalnego zysku brutto w obrotach handlowych^[25]. Ekspozytura musiała także, jak wskazują zgromadzone w teczce archiwalia, przesyłać Izbie Skarbowej w Opolu listy kandydatów do komisji odwoławczych funkcjonujących przy tej instytucji. Kolejną grupą dokumentów są pisma kierownika Ekspozytury do Stowarzyszeń Kupców na Opolszczyźnie z prośbą o wskazanie listy kandydatów na ławników do obywatelskiej komisji podatkowej. Wynikało to z realizacji obowiązku nałożonego uchwałą Rady Ministrów z dnia 30 czerwca 1948 roku o sposobie powoływania obywatelskich komisji podatkowych. Część dokumentacji związanej z szeroko rozumianym kwestiami podatkowymi, między innymi korespondencja kierownika, Ekspozytury znajduje się również w teczce o sygnaturze 12, której zawartość została opisana poniżej^[26].

Komisja rzeczoznawców - sygn. 12 akta z lat 1946 - 1949. Zachowane w tym zbiorze materiały wydają się cennym źródłem do opracowania działalności jednej z komisji opolskiej Ekspozytury Izby Przemysłowo-Handlowej. Znajdują się tam imienne wykazy członków Komisji Doradczej przy Ekspozyturze, w skład której wchodziłi przedsiębiorcy z Opola i powiatów podlegających pod Ekspozyturę. Zachowały się życiorysy i podania członków Komisji Doradczej, które przy pogłębionych badaniach mogą być pomocne przy odtwarzaniu dziejów, na przykład opolskich kupców lub przedsiębiorców w pierwszych powojennych latach. Znajdują się tam również listy kandydatów na biegłych podatkowych i rzeczoznawców branżowych nadsyłanych z terenów powiatów (Głubczyce, Koźle, Prudnik). Aktywnie w tworzeniu tych list brały udział różne organizacje i stowarzyszenia branżowe, tj. Stowarzyszenie Kupców Polskich, Związek Restauratorów, co daje pewien obraz ówczesnych organizacji reprezentujących przedsiębiorców na Śląsku Opolskim. Istotnymi dokumentami wskazanego rodzaju są pisma Ekspozytury do Stowarzyszeń Kupców w Otmuchowie i Paczkowie, w których przypominano, że Rada Ministrów stosowną uchwałą o powoływaniu obywatelskich komisji podatkowych nałożyła na Izbę obowiązek przedstawienia właściwym radom

narodowym kandydatów na ławników i zastępców ławników z grona podatników podatku obrotowego lub dochodowego^[27]. W związku z tym kierownik Ekspozytury prosił o pilne przedłożenie listy kandydatów spośród tamtejszych kupców i przemysłowców. Znajdują się tam również listy nominowanych do miejscowej komisji cennikowej.

Cennym materiałem w omawianym zbiorze jest korespondencja z Ministerstwem Pracy i Opieki Społecznej o powołaniu Tymczasowej Rady Ubezpieczeń Społecznych w Opolu wraz z jej ostatecznym składem, gdzie wyszczególniony jest również wykonywany zawód (zajmowane stanowisko) i miejsce zamieszkania członka Rady. Znajdują się tam również przesłane przez Izbę Przemysłowo-Handlową z Katowic szczegółowe kryteria, jakie musieli spełniać kandydaci na ławników Okręgowego Sądu Ubezpieczeń Społecznych w Opolu. Znajduje się tam również korespondencja z Departamentem Funduszu Ziemi Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych w sprawie wykorzystania sprzętu (kotła parowego) ze zdemastowanej gorzelni w Kujawach przez Hutę „Małapanew” z Ozimka. Ekspozytura miała pośredniczyć w skutecznym załatwieniu tej sprawy między innymi poprzez wskazanie rzeczoznawców. Znajdują się tutaj również dokumenty z końca lat czterdziestych świadczące o skutecznej realizacji przez komunistyczne władze polityki dyskryminacji sektora prywatnego. Są to głównie listy i pisma przedsiębiorców z Opola i powiatów o rezygnacji z członkostwa w Izbie w związku z likwidacją przedsiębiorstwa. Odnaleźć tutaj można także oficjalne pisma od władz powiatowych donoszące o sukcesach w ograniczaniu handlu prywatnego lub nawet całkowitym jego zlikwidowaniu na swoim terenie (na przykład pismo Starostwa Powiatowego w Grodkowie).

Jednym z ostatnich dokumentów jest pismo z 14 stycznia 1949 roku Izby Przemysłowo-Handlowej w Katowicach przypominające o utworzeniu Centralnego Urzędu Drobnej Wytwórczości, który był pierwszym krokiem do likwidacji Izb Przemysłowo-Handlowych. W piśmie tym informuje się Ekspozyturę, że na terenie jej działania nadal istnieją prywatne zakłady przemysłowe, które nie dopełniły obowiązku wpisania się na listę członków jednego z zrzeszeń. Przypominano również, że zrzeszenia dzieliły się na ogólnopolskie oraz okręgowe. Do ogólnopolskich należały Zrzeszenia: Prywatnego Przemysłu Farmaceutycznego w Warszawie, Prywatnego Przemysłu Konfekcyjnego w Warszawie, Prywatnego Przemysłu Producentów Drutu, Gwoździ i Wytwórców z Drutu w Warszawie, Prywatnego Przemysłu Przetwórstwa Mięsnego w Warszawie, Prywatnego Przemysłu Przetwórstwa Warzywno-Owocowego w Warszawie, Prywatnego Przemysłu Przetwórstwa Rybnego w Gdyni, Wytwórców Izolacji i Impregnatów Budowlanych w Warszawie, Prywatnego Przemysłu Skórzanego i Futrzarskiego w Warszawie.

Natomiast do zrzeszeń okręgowych, do których musiały przystąpić

zakłady posiadające swoje siedziby w okręgu działania Ekspozytury należały: Zrzeszenie Prywatnego Przemysłu Chemicznego w Katowicach, Prywatnego Przemysłu Drzewnego w Katowicach, Prywatnego Przemysłu Fermentacyjnego we Wrocławiu, Prywatnego Przemysłu Metalowego i Elektrotechnicznego w Katowicach, Prywatnego Przemysłu Mineralnego i Materiałów Budowlanych w Katowicach, Prywatnego Przemysłu Papierniczo-Przetwórczego w Katowicach, Prywatnego Przemysłu Poligraficznego w Krakowie, Prywatnego Przemysłu Spożywczego w Katowicach, Prywatnego Przemysłu Włókienniczego w Katowicach, Prywatnego Przemysłu Młynarskiego w Katowicach. W piśmie zawarte jest również zagrożenie sankcją administracyjną (przymusowy wpis i ściąganie składek w drodze egzekucji) dla tych przedsiębiorstw, które nie dokonają obowiązkowego wpisu.

Sprawozdania z działalności Izby w Katowicach o sytuacji w przemyśle i handlu - sygn. 13 akta z 1946 r. (t. II), sygn. 14 akta wytworzone w 1947, sygn. 15 akta z 1948 r. (t. III). Znajdują się tutaj sprawozdania o sytuacji gospodarczej w okręgu Izby Przemysłowo-Handlowej w Katowicach w latach 1946 - 1948. W przeważającej mierze dotyczą one terenu funkcjonowania katowickiej Izby, jednakże częściowo w tych sprawozdaniach uwzględniono także sytuację na Śląsku Opolskim. Wydaje się jednak, że w odniesieniu do analizy życia gospodarczego na Opolszczyźnie cenniejsze są okresowe raporty kierowników Ekspozytury w Opolu, Kazimierza Stefańskiego i Bernarda Jobczyńskiego omówione powyżej. Poza tym część tych sprawozdań z działalności Izby w Katowicach znajduje się również w teczce opatrzonej sygnaturą 4^[28].

Akta tajne i poufne dotyczące spraw gospodarczych na Ziemiach Zachodnich i zatrudniania Niemców - sygn. 16 akta z 1946 roku. Cenne w tym wypadku wydają się być instrukcje z Ministerstwa Ziem Odzyskanych dotyczące Niemców pozostałych na terenach przyznanych Polsce. W jednej z nich z 10 maja 1946 roku zabrania się Niemcom pełnienia wszelkich funkcji kierowniczych i zajmowania odpowiedzialnych stanowisk.

Interesującym dokumentem jest również sprawozdanie z narady odbytej w lutym 1946 roku w Ministerstwie Ziem Odzyskanych przez przedstawicieli samorządu gospodarczego z władzami. Rezultatem było opracowanie wstępnego zakresu prac dla samorządu na Ziemiach Odzyskanych, które według deklaracji przedstawicieli izb przemysłowo-handlowych miały koncentrować się na pomocy w zakresie osadnictwa przemysłowego i handlowego. W szczególności Izby powinny ustalić ilość i rodzaj placówek przemysłowych lub handlowych, które mogły stać się przedmiotem zagospodarowania. Ponadto miały dążyć do ustalenia sił

zawodowych niezbędnych do obsadzenia placówek gospodarczych i zapewnienia następnie pomocy technicznej dla nich. Niestety materiał zgromadzony w tej teczce jest zbyt skromny, aby mógł posłużyć do ukazania całokształtu polityki gospodarczej prowadzonej przez władze komunistyczne na Ziemiach Odzyskanych w pierwszych miesiącach po zakończeniu II wojny światowej. Nie pozwala tym samym na ukazanie pełnego obrazu stosunku tychże do ludności narodowości niemieckiej.

Zrzeszenie przemysłu przetwórstwa zbożowego – sygn. 17 akta z lat 1946 - 1949 (t. I). Ostatnia teczka w zespole zawiera różnego rodzaju zarządzenia, protokoły i sprawozdania a także korespondencję dotyczącą tytułowego zrzeszenia. Wiele materiałów w tej teczce to dokumenty odnoszące się do funkcjonowania młynów na terenie powiatów podległych Ekspozyturze. Znajdują się tutaj preliminarze budżetowe Zrzeszenia z lat 1946 - 1949 oraz protokoły z zebrań i aktywności radcy Izby Przemysłowo-Handlowej w Katowicach, reprezentującego okręg opolski a jednocześnie będącego pełnomocnikiem zrzeszenia - Kazimierza Rajczyka. Poza tym w opisywanym zbiorze zachowała się korespondencja pomiędzy Ekspozyturą Izby Przemysłowo-Handlowej a Zrzeszeniem. Uzupełnieniem materiałów z tej teczki mogą być niektóre dokumenty z opisywanej powyżej teczki o sygnaturze 9. Umieszczono tam szczątkową korespondencję kierownika Ekspozytury z Izłą Przemysłowo-Handlową w Katowicach, w której przedstawiał współpracę ze Zrzeszeniem. W jednym z pism z 13 marca 1947 roku kierownik Stefański relacjonował zebranie członków Zrzeszenia z inspektorem Ministerstwa Apropowizacji i Handlu i pełnomocnikiem komisarza zbożowego na powiat opolski, w którym uczestniczyli również przedstawiciele Urzędu Bezpieczeństwa. Podczas opisywanego spotkania, w którym uczestniczyło ok. 60 właścicieli i kierowników młynów, pełnomocnik komisarza zbożowego poinformował, że młyny prywatne dostarczyły zaledwie 12 % wyznaczonego na nie kontyngentu w ilości 375 ton. Następnie, jak relacjonował kierownik Ekspozytury, ogłoszono szereg skierowanych do młynarzy przemówień dopingujących do wykonania dostaw i utajonych grózb w przypadku nie dostarczenia kontyngentu. Przedstawiciele władz nie chcieli wysłuchać żadnych tłumaczeń ze strony młynarzy. Na końcu swojego pisma Stefański podzielił się osobistą refleksją, że całe zebranie wywarło na nim i na zgromadzonych młynarzach bardzo przygnębiające wrażenie^[29].

Zarys monograficzny

Ekspozytura Izby Przemysłowo-Handlowej w Opolu rozpoczęła swoją działalność 26 listopada 1945 roku. Ekspozytura opolska zasięgiem swojego działania obejmowała powiaty: głubczycki, grodkowski, kluczborski, kozielski,

niemodliński, nyski, oleski, opolski, prudnicki i strzelecki. Pierwszym kierownikiem opolskiej Ekspozytury był Kazimierz Stefański, w którego mieszkaniu mieściło się Biuro Ekspozytury w początkowych miesiącach jej działalności. Następnie przez cały okres jej funkcjonowania zajmowała lokal przy ulicy Hugona Kołłątaja 8, jednej z centralnych arterii miasta. Członkowie Ekspozytury podejmowali również starania o pozyskanie a następnie odbudowę okazałego budynku po niemieckiej Industrie und Handelskammer. Z powodu braku funduszy, pomimo powołania specjalnego komitetu, budynku nie udało się opolskim przedsiębiorcom wyremontować. Zachowana dokumentacja nie pozwala szczegółowo odtworzyć jednostek organizacyjnych Ekspozytury, z całą pewnością można jedynie stwierdzić, że istniał w jej strukturach Wydział Ogólny. Poza tym struktura zatrudnienia w świetle zachowanej spuścizny archiwalnej oscylowała pomiędzy trzema a pięcioma osobami w roku 1946 do siedmiu pracowników w latach późniejszych. Z kilku dokumentów z sierpnia 1948 roku wynika, że w Ekspozyturze stworzono również stanowisko zastępcy kierownika, którym był Zygmunt Praski. Ponadto, jak wynika z opisywanych archiwaliów, na początku 1949 roku pierwszego kierownika Ekspozytury Kazimierza Stefańskiego zastąpił Bernard Jobczyński, pierwszy prezes Stowarzyszenia Kupców Polskich w Opolu, który pozostał na tym stanowisku do dnia jej likwidacji. Opolska Ekspozytura Izby Przemysłowo-Handlowej w Katowicach została zniesiona 30 czerwca 1950 roku na podstawie zarządzenia przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 28 kwietnia 1950 roku^[30].

Perspektywy badawcze

Podsumowując przeprowadzone badania można stwierdzić, że w świetle zachowanej spuścizny perspektywy badawcze przedstawiają się obiecująco. Zdaniem autora można, korzystając ze zgromadzonych we wrocławskim Archiwum Państwowym materiałów, opracować monografię przedstawiającą funkcjonowanie Izby Przemysłowo-Handlowej w stolicy Dolnego Śląska w latach 1945 - 1950. Praca ta mogłaby zostać wzbogacona wspomnieniami działaczy tej instytucji, na przykład kierownika jej Ekspozytury w Świdnicy, które są zdeponowane we wrocławskim Ossolineum^[31].

Ponadto wydaje się, że cenną inicjatywą badawczą byłoby opracowanie zarysu monograficznego Ekspozytury Izby Przemysłowo-Handlowej w Opolu szczególnie, że zagadnienie to jest praktycznie nieobecne w literaturze przedmiotu zarówno dotyczącej życia społeczno-gospodarczego na Opolszczyźnie, jak i traktującej o instytucjach samorządu gospodarczego w skali całego kraju. Opracowanie całościowej monografii z racji licznych braków w opisywanym zespole, zapewne nie byłoby łatwym zadaniem i wymagałoby podjęcia dodatkowych badań; szczególnie w aktach katowickiej

Izby Przemysłowo-Handlowej zgromadzonych w Archiwum Państwowym w Katowicach. Przypuszczalnie pomocne byłyby również akta z zespołu starostwa opolskiego, a także kwerenda w centralnych instytucjach gospodarczych, a więc Centralnym Urzędzie Planowania, Państwowej Komisji Planowania, Komitecie Ekonomicznym Rady Ministrów, Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego oraz Ministerstwie Przemysłu i Handlu.

Zgromadzone w opolskim archiwum materiały pozwalają również na, co najmniej przyczynkarskie, opracowanie dziejów odradzającego się po wojnie środowiska kupieckiego i handlowego na Opolszczyźnie oraz ukazanie procesu jego niemal całkowitej likwidacji w wyniku decyzji politycznych podjętych przez komunistyczne władze.

Streszczenie

W rozdziale przedstawiona została spuścizna archiwalna dotycząca izb przemysłowo-handlowych na Ziemiach Odzyskanych zgromadzona w archiwach w Olsztynie, Opolu, Szczecinie i Wrocławiu. Prezentowane archiwalia omówiono pod kątem ich zawartości i ewentualnie przydatności do dalszych badań. Najwięcej miejsca poświęcono na opisanie archiwaliów Ekspozytury Izby Przemysłowo-Handlowej w Opolu. Tekst został również wzbogacony w przypisach o biogramy czołowych działaczy związanych z opisywanymi izbami przemysłowo-handlowymi i ich ekspozyturami.

Słowa kluczowe

- izby przemysłowo-handlowe
- Ziemie Odzyskane

Przypisy

[1] Zob. J. Dyliak, *Geografia Ziem Odzyskanych*, Toruń 1946, s. 12.

[2] J. Jasiński, *Kwestia pojęcia Ziemie Odzyskane*, [w:] *Ziemie Odzyskane 1945-2005 / Ziemie Zachodnie i Północne 1945-2005. 60 lat w granicach państwa polskiego*, red. A. Sakson, Poznań 2006, s. 16.

[3] Ibidem. Por. K. Jaworska, *Kościół Katolicki na Ziemiach Odzyskanych w latach 1948-1949 w świetle kroniki parafialnej z Chojnowa*, „*Perspectiva*” 2010, nr 2(17), s. 292 - 293.

[4] J. Jasiński, op. cit., s. 18 - 19.

[5] Ibidem, s. 21 - 22.

[6] Ibidem, s. 25.

[7] Archiwum Państwowe w Opolu (dalej: APO), *Zespół Izby Przemysłowo-Handlowej w Katowicach. Ekspozytura w Opolu*, sygn. 9, k. 56.

[8] Ibidem, sygn. 10, k. 12.

[9] Adolf Józef Gozdawa Reutt (1910 - 2005), urodził się w Petersburgu i tam ukończył

gimnazjum. Pochodził z rodziny inteligenckiej. Był synem Bolesława, działacza gospodarczego i Otylii z domu Bem. Po powrocie do Polski, skończył wydział prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Czołowy działacz ONR, Akademika Polskiego i Falangi, jeden z autorów programu Narodowo-Radykalnego. W latach 1940 - 1945 w ścisłym kierownictwie konspiracyjnej organizacji Konfederacja Narodu, używał wówczas pseudonimów „Orkan”, „Welanowski”. Po zakończeniu II wojny światowej dyrektor, a następnie naczelnik Wydziału Osadnictwa Nierolniczego w Ministerstwie Ziem Odzyskanych. Był inicjatorem i jednym z pomysłodawców wydawania dwutygodnika „Osadnik na ziemiach Odzyskanych”, którego został pierwszym dyrektorem (od sierpnia 1946 r.). Był również autorem przepisów, które posłużyły do opracowania dekretu z 6 grudnia 1946 r. o przekazywaniu przez państwo mienia nierolniczego (Dz. U. nr 71, poz. 389). Przewidywalnie od przełomu 1946 i 1947 roku dyrektor Ekspozytury Izby Przemysłowo-Handlowej w Olsztynie. Po jej likwidacji dyrektor Poradni Zawodowej w Olsztynie. Członek Stowarzyszenia PAX i kierownik jej biura historycznego.

[10] <http://baza.archiwa.gov.pl/sezam/wstep/65-408.pdf> [dostęp 26.06.2012].

[11] Stanisław Cecerko (1903 - 1965), ekonomista, działacz społeczny i gospodarczy. Urodzony w Dzieńkowiskach, na Wileńszczyźnie. Dzieciństwo spędził wraz z rodzicami w Sankt Petersburgu. W 1917 r. rodzina przeniosła się do Wilna. W roku 1920 jako ochotnik wstąpił do wojska i brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej. W latach 1928 -1931 studiował w Instytucie Nauk Handlowo-Gospodarczych w Wilnie. Jednocześnie odbywał praktyki a następnie pracował w Polskim Związku Eksporterów Bekonu i Artykułów Zwierzęcych. Odbył roczne stypendium w Stanach Zjednoczonych. W 1934 r. rozpoczął studia w Szkole Nauk Politycznych w Warszawie na Wydziale Nauk Politycznych. W latach 1946 - 1950 współzałożyciel i pierwszy prezes Związku Kupców Województwa Zachodniopomorskiego.

[12] Konstanty Leon Jacynicz (1889 - 1970), Kmdr-por. w st. sp. Ukończył gimnazjum w Mitawie i szkołę morską w Petersburgu. W latach 1918-1919 dowódca I baonu morskiego a podczas wojny polsko-bolszewickiej 1920 r. dowódca pułku morskiego. W latach 1922 - 1929 szef wydziału wojskowego Komendy Generalnej R.P. w Gdańsku. Następnie dyrektor Biura Portu przedsiębiorstwa Gdynia-Ameryka i prezes koła marynarzy Związku Rezerwistów w Gdyni. 7 września 1939 r. został mianowany zastępcą Komendanta Straży Obywatelskiej w Gdyni. Aresztowany i osadzony w więzieniu, skąd zbiegł do Warszawy. W latach 1940 - 1944 w konspiracji: Komenda Główna Armii Krajowej - Oddział III (Operacyjno-Szkoleniowy) - Wydział Marynarki Wojennej "Alfa", "Ostryga", ps. Żmudzin, Leśniczy. Walczył w Powstaniu Warszawskim. Po wojnie powrócił na Wybrzeże i został wiceprezesem Sekcji Żeglugowo-Portowej w Izbie Przemysłowo-Handlowej w Szczecinie, a także zaangażował się w ruch spółdzielczy tworząc pierwsze spółdzielnie rybackie. Jednocześnie założył przedsiębiorstwo „Atom”, pierwszą prywatną firmę zajmującą się maklerstwem okrętowym w Szczecinie. „Atom” miał w latach 1945 - 1946 wyłączność na obsługę statków z wysiedlonymi przybywającymi do Szczecina. W 1950 roku po zlikwidowaniu

przedsiębiorstwa powrócił do pracy w spółdzielczości.

[13] Szerzej zob. Mity założycielskie powojennego Wrocławia, [w:] Przestrzenie komunikowania, red. I. Borkowski, K. Stasiuk-Krajewska, Wrocław 2009; http://wroclaw.gazeta.pl/wroclaw/1,35762,5709093,Ziemie_Odzyskane_i_miloscnicy_pokoju.html?as=2&startsz=x

[14] Dz. U. 1946 Nr 65, poz. 365.

[15] APO, Zespół Izby Przemysłowo-Handlowej w Katowicach. Ekspozytura w Opolu, sygn. 9, k. 6 - 27.

[16] Stanisław Marian Waschko (1895 - 1984), syn Karola i Eugenii z Gailhoferów. Ukończył studia w Wyższej Szkole Handlowej w Petersburgu oraz Wydział Praw i Nauk Politycznych Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Od 1914 r. służył w Legionach Wschodnich, następnie został wcielony do wojska austriackiego. Potem wstąpił jako ochotnik do Wojska Polskiego i służył jako podporucznik pospolitego ruszenia. Od 1926 r. Dyrektor Izby Przemysłowo-Handlowej w Poznaniu i wykładowca w Wyższej Szkole Handlowej, której był również współorganizatorem. Poza tym pełnił liczne funkcje społeczne m.in. był współzałożycielem poznańskiego oddziału Ligi Morskiej i Kolonialnej, prezesem oddziału poznańskiego Stowarzyszenia Publicystów i Dziennikarzy Gospodarczych, członkiem zarządu Miejskiej Szkoły Handlowej, współzałożycielem Stowarzyszenia Polsko-Jugosłowiańskiego. Autor licznych artykułów i prac zwartych dotyczących kwestii gospodarczych.

[17] Józef Kawczyński (1892 - 1957), urodzony 5 kwietnia 1892 r. w Pińczynie, syn Teodora i Wiktorii z Trawickich. Ukończył gimnazjum w Krakowie a następnie studiował na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Podczas I wojny światowej służył w wojsku niemieckim. W latach 1919 - 20 był redaktorem Gazety Polskiej i kierownikiem Rady Pomorskiej na powiat wejherowski i pucki. W 1926 r. ukończył Wydział Prawno-Ekonomiczny Uniwersytetu Poznańskiego. Kierownik gdyńskiego Wydziału Morskiego grudziądzkiej Izby Przemysłowo-Handlowej a po jej przeniesieniu Wicedyrektor Izby Przemysłowo-Handlowej w Gdyni, Prezes gdyńskiego BBWR oraz wieloletni radny tego miasta do 1936 roku. Po II wojnie światowej do 1950 r. dyrektor reaktywowanej Izby Przemysłowo-Handlowej w Gdyni.

[18] Waław Skrzywan (1898 - 1956), urodzony 1 listopada 1898 r. w Odessie, syn Tadeusza i Anny z Chałaczewiczów. Ukończył I Gimnazjum Państwowe w Odessie i studiował na tamtejszym uniwersytecie. W 1919 r. powrócił do Polski i rozpoczął studia na uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie a następnie na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego, który ukończył w 1926 r. W latach 1929 - 1939 pracował w stworzonym przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu Instytucie Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen. Od 1937 r. przewodniczył Komisji ds. opracowania przewodnika po źródłach statystycznych Polskiego Towarzystwa Statystycznego. W latach 1940 - 1944 pracował w Wydziale Statystycznym Izby Przemysłowo-Handlowej w Warszawie. Od 1945 r. rozpoczął współpracę z krakowską Izbą Przemysłowo-Handlową, jako naczelnik Wydziału Statystyki i Katastru a następnie konsultant. Od 1946 r.

był wykładowcą na Uniwersytecie Jagiellońskim i Wrocławskim. Był członkiem licznych organizacji społecznych i naukowych m.in. Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, Polskiego Towarzystwa Matematycznego oraz Polskiego Towarzystwa Filozoficznego.

[19] APO, Zespół Izby Przemysłowo-Handlowej w Katowicach. Ekspozytura w Opolu, sygn. 10, k. 11 - 21.

[20] Dz. U. 1946 Nr 3, poz. 18.

[21] Dz. U. 1946 Nr 70, poz. 385.

[22] Dz. U. 1946 Nr 17, poz. 114.

[23] Dz. U. 1946 Nr 3, poz. 17.

[24] APO, Zespół Izby Przemysłowo-Handlowej w Katowicach. Ekspozytura w Opolu, sygn. 10, k. 77 - 80.

[25] Dz. U. 1947 Nr 43, poz. 218.

[26] APO, Zespół Izby Przemysłowo-Handlowej w Katowicach. Ekspozytura w Opolu, sygn. 12, k. 84 i nast.

[27] Monitor Polski 1948 Nr 62, poz. 374.

[28] APO, Zespół Izby Przemysłowo-Handlowej w Katowicach. Ekspozytura w Opolu, sygn. 4, k. 4 i nast.

[29] APO, Zespół Izby Przemysłowo-Handlowej w Katowicach. Ekspozytura w Opolu, sygn. 9, k. 29.

[30] Monitor Polski 1950 Nr 56, poz. 645.

[31] Zakład Narodowy im. Ossolińskich, sygn. 15535/II.

Bibliografia

Źródła

1. Sprawozdanie o stanie gospodarczym Dolnego Śląska oraz działalności Izby Przemysłowo-Handlowej we Wrocławiu w roku 1945/1946, Wrocław 1947.

Literatura

1. Białecki T., Encyklopedia Szczecina, Szczecin 1999.
2. Czy wiesz kto to jest?, t. I, red. S. Łoza, Warszawa 1938.
3. Czy wiesz kto to jest?, t. II, red. S. Łoza, Warszawa 1938.
4. Dylak J., Geografia Ziemi Odzyskanych, Toruń 1946.
5. Dziurzyński P., Osadnictwo rolne na Ziemiach Odzyskanych, Warszawa 1983.
6. Księga 60-lecia Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, red. J. Chumiński, Wrocław 2007.
7. Jankowski S., Przejmowanie i odbudowa przemysłu dolnośląskiego 1945-1949, Wrocław 1982.
8. Jaworska K., Kościół Katolicki na Ziemiach Odzyskanych w latach 1948-1949 w świetle kroniki parafialnej z Chojnowa, „Perspectiva” 2010, nr 2.

9. Lis M., Odbudowa podstaw gospodarki Śląska Opolskiego na przykładzie przemysłu (1945-1949), Opole 1978.
10. Mielczarek R., Techman R., Z życia i działalności Konstantego Leona Jacynicza (1890-1970), „Przegląd Zachodniopomorski” 1999, nr 4.
11. Poczet Rektorów Wyższej Szkoły Handlowej, Wyższej Szkoły Ekonomicznej i Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu 1947-2007, red. J.M. Soroka, Wrocław 2007.
12. Zarzycki A., Wielkopolska Izba Przemysłowo-Handlowa: tradycja i współczesność (1851-2001), Poznań 2001.
13. Ziemie Odzyskane 1945-2005 / Ziemie Zachodnie i Północne 1945-2005. 60 lat w granicach państwa polskiego, red. A. Sakson, Poznań 2006.

Akty prawne

1. Ustawa z dnia 3 stycznia 1946 r. o przejęciu na własność Państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej (Dz. U. 1946 Nr 3, poz. 17).
2. Ustawa z dnia 3 stycznia 1946 r. o zakładaniu nowych przedsiębiorstw i popieraniu prywatnej inicjatywy w przemyśle i handlu (Dz. U. 1946 Nr 3, poz. 18).
3. Ustawa z dnia 2 czerwca 1947 r. o zwalczaniu drożyzny i nadmiernych zysków w obrocie handlowym (Dz. U. 1947 nr 43 poz. 218).
4. Ustawa z dnia 7 marca 1950 r. o Centralnym Urzędzie Drobnej Wytwórczości (Dz. U. 1950 Nr 10, poz. 104).
5. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 15 lipca 1927 r. o izbach przemysłowo-handlowych (Dz. U. 1927 Nr. 67, poz. 591).
6. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 kwietnia 1946 r. w sprawie trybu postępowania przy przejmowaniu przedsiębiorstw na własność Państwa. (Dz. U. 1946 Nr 17, poz. 114).
7. Rozporządzenie Ministrów: Przemysłu oraz Apropowizacji i Handlu z dnia 30 października 1946 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Administracji Publicznej i Ziem Odzyskanych w sprawie wykonania ustawy z dnia 3 stycznia 1946 r. o zakładaniu nowych przedsiębiorstw i popieraniu inicjatywy prywatnej w przemyśle i handlu. (Dz. U. 1946 Nr 70, poz. 385).
8. Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 31 października 1946 r. o księgach handlowych, uproszczonych i podatkowych, wydane co do §§ 2-11 w porozumieniu z Ministrami Przemysłu oraz Apropowizacji i Handlu. (Dz. U. 1946 Nr 65, poz. 365).
9. Uchwała Rady Państwa z dnia 30 czerwca 1948 r. o sposobie i trybie powoływania obywatelskich komisji podatkowych (M.P. 1948 Nr 62 poz. 374).
10. Zarządzenie Przewodniczącego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego z dnia 28 kwietnia 1950 r. w sprawie likwidacji izb przemysłowo-handlowych (M.P. 1950 Nr 56, poz. 645).

Internet

1. <http://baza.archiwa.gov.pl/sezam/wstep/65-408.pdf>
2. http://wroclaw.gazeta.pl/wroclaw/1,35762,5709093,Ziemie_Odzyskane_i_milosnicy_pokoju.html?as=2&startsz=x
3. www.1944.pl/historia/powstancze-biogramy